

**VANHEMPIEN KOKEMUKSIA LUOTTAMUKSESTA JA NÄKYVÄKSI
TULEMISESTA YLISUKUPOLVISISSA LASTENSUOJELUN
TYÖSKENTELYSSÄ**

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Lahdensivu, sosiaalialan koulutus

Syksy, 2017

Aino Helanen

Sosiaalialan koulutus
Lahdensivu

Tekijä	Aino Helanen	Vuosi 2017
Työn nimi	Vanhempien kokemuksia luottamuksesta ja näkyväksi tulemisesta ylisukupolvisessa lastensuojelun työskentelyssä	
Työn ohjaaja	Mare Orman	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana oli eteläsuomalainen kunta, jossa ylisukupolvinen lastensuojelun asiakkuus ja sen mahdolliset vaikutukset vanhempien ja viranomaisten väliseen vuorovaikutukseen ovat tulleet yhä useammin esiin lastensuojelun työskentelyssä. Opinnäytetyön tavoite oli tutkia vanhempien ajatuksia lastensuojeluasiakkuutensa merkityksestä nyt kun oma lapsi on lastensuojelun asiakkaana. Toinen tavoite oli löytää asioita tai toimintatapoja, joilla luottamuksen ja kumppanuuden syntymistä vanhempien ja viranomaisten välille voitaisiin vahvistaa.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimukseen haastateltiin kahta vanhempaa, ja aineisto analysoitiin teemoittelemalla. Haastattelutilalta kysyttiin heidän lapsuudenkokemuksistaan, suhteistaan lastensuojeluviranomaisiin sekä lapsen asiakkuudesta. Vanhemmilta kysyttiin myös heidän ajatuksiaan siitä, kuinka luottamuksen ja kumppanuuden syntymistä vanhempien ja lastensuojeluviranomaisten välille voisi edistää.

Vanhempien lapsuuteen liittyi vahvoja näkymättömäksi jäämisen kokemuksia, joissa viranomaiset eivät ole puuttuneet perheen tilanteeseen riittävästi. Kokemukset johtivat osaltaan epäluottamukseen lastensuojelua kohtaan ja vanhemmat kuvailivat avun hakemisen kynnyksen olleen heille hyvin korkea. Kun he olivat päässeet kynnyksen yli, he kokivat saaneensa apua ja tukea lastensuojelusta, ja lastensuojeluun liittyvät pelot olivat hiljalleen väistyneet.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että luottamukseen perustuva kumppanuus oli mahdollista rakentaa uudelleen, vaikka aiemmat kokemukset olivat rikkoneet sen. Avainasemassa oli näkyväksi tuleminen puolin ja toisin: vanhemmat tulivat näkyviksi ensisijaisesti vanhempina, eivät lastensuojelun asiakkaina, työntekijät puolestaan tekojen ja välittämisen kautta. Tärkeitä tekijöitä olivat myös aito välittäminen, työntekijöiden pysyvyys ja tavoitettavuus sekä toimiva yhteistyö eri viranomaisten välillä.

Avainsanat Ylisukupolvisuus, lastensuojelu, luottamus, osallisuus
Sivut 41 sivua, joista liitteitä 3 sivua

Degree Programme in Social Services
Lahdensivu

Author	Aino Helanen	Year 2017
Subject	Parents' views on forming trust and becoming visible in intergenerational child welfare	
Supervisors	Mare Orman	

ABSTRACT

This thesis was commissioned by a municipality in Southern Finland. Intergenerational child welfare and possible effects it has on parent-authority interaction had become current topics in their child welfare services. The purpose of this thesis was to explore the parents' views about the significance of their past in child welfare services now that their own children are clients of child welfare services. Another aim was to search for courses of action that would promote trust and companionship between parents and authorities.

This thesis was implemented as a qualitative study. Two parents were interviewed for this study and the results were analyzed using thematic analysis. The parents were asked about their childhood and youth experiences regarding child welfare services, their past and present relationships with authorities and their experiences of child welfare with their own children.

Intense experiences of invisibility and insufficient interventions in the family situations by the authorities were involved in the parents' past. Their mistrust towards child welfare was partly inflected by these experiences and the parents described the threshold for seeking help being very high. Once they had found a way to overcome that threshold they found they were being helped and supported by child welfare services and their fears concerning child welfare were slowly subsided.

The conclusions of this study show that a trust-based companionship was conceivable even when it had been broken by past experiences. Becoming reciprocally visible was in key position: parents became visible primarily as parents and not clients of child welfare services and the authorities became visible through their actions and caring. Important factors were also genuine caring, permanency and accessibility of workers and functioning co-operation between authorities.

Keywords Intergenerational, child welfare, trust, inclusion
Pages 41 pages including appendices 3 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KOHTAAMISIA RAAMEISSA – TUTKIMUKSEN TIETOPERUSTA.....	2
2.1	Lastensuojelu – lyhyesti lainsäädännöstä ja lastensuojeluprosessista.....	2
2.2	Ylisukupolvisen lastensuojelun määrittelyä.....	5
2.3	Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde ja luottamus.....	6
2.4	Osallisuudesta	7
3	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	8
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	9
4.1	Tutkimuksen tehtävä, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	10
4.2	Tutkimusaineiston hankinta ja analyysi	11
4.3	Tutkimusetiikka ja tutkimuksen luotettavuus.....	12
5	TUTKIMUSTULOKSET	13
5.1	Näkymättömät lapset.....	14
5.1.1	Aikuisten varjoissa	14
5.1.2	Lastensuojelun asiakirjat kertovat – tai eivät.....	16
5.1.3	Tunteet	17
5.2	”Ei omena kauas puusta putoa”	18
5.2.1	Avun vastaanottamisen vaikeudesta	18
5.2.2	Sanoja ja tekoja – siltojen rakentamisesta	20
5.2.3	Käytännön yhteistyöstä ja yhdessä toimimisesta	23
5.2.4	”Mä oon siis niin kiitollinen siitä, että mä lähdin tähän mukaan”	25
5.3	Lastensuojelun uudet kasvot	27
5.3.1	Toiveita ja pohdintoja.....	27
5.3.2	”Brändättäis se uudestaan!”	29
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	30
7	POHDINTA.....	34
	LÄHTEET	36

Liitteet

Liite 1	Haastattelukutsu vanhemmille
Liite 2	Suostumuslomake
Liite 3	Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Menneisyys kulkee käsi kädessä meistä jokaisen kanssa. Toisinaan sen ote on kevyt ja hellä, joskus se puristaa niin, että tuntuu kuin eteenpäin kulkeminen olisi mahdotonta. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda esiin vanhempien näkemyksiä oman lastensuojelumenneisyyden merkityksestä sekä heidän ajatuksiaan siitä, kuinka luottamuksen muodostumista ylisukupolvisten asiakasperheiden ja lastensuojeluviranomaisten välillä voitaisiin tulevaisuudessa edistää. Työn tavoitteena oli antaa tila vanhempien äänelle sekä virittää keskusteluun rakentavaa ja eteenpäin vievää taajuutta.

Ylisukupolvisia lastensuojelun asiakkuuksia on tutkittu Suomessa toistaiseksi melko vähän, niiden taustalla usein olevia ylisukupolvisen huonosuaisuuden ilmiöitä enemmän. Tässä opinnäytetyössä käännettiin katse siihen, minkälaista roolia vanhempien omassa menneisyydessä oleva lastensuojelun työskentely näyttelee oman lapsen asiakkuuden kohdalla. Ylisukupolviset lastensuojelun asiakkuudet olivat tulleet esiin myös opinnäytetyön tilanteen eteläsuomalaisen kunnan lastensuojelun asiakastyössä.

Tutkimusprosessia kannatteli halu kuunnella ihmisten kokemalleen antamia merkityksiä sen sijaan, että ajateltaisiin menneisyyden tapahtumien muokkaavan tulevaisuutta automaattisesti. Jokaisen ihmisen elämäntarina sisältää tapahtumia ja tietoa, joiden kokemuksellinen luonne on aina henkilökohtainen. Erityisesti vaikeiden elämäkokemusten sävyttämät tarinat voivat sisältää paljon sellaista, joka mielletään yksityiseksi ja ei-muille kuuluvaksi. Nämä kertomukset ovat kuitenkin juuri niitä, joita kertomalla ja näkyväksi tekemällä voi saavuttaa yhteiseen ymmärrykseen lisää syvyyttä.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, ja aineisto kerättiin vanhempien henkilökohtaisina teemahaastatteluina. Tutkimuksen tietoperusta muotoutui vuoropuhelussa haastatteluaineiston kanssa. Luvussa kaksi määritellään tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä: lastensuojelun lainsäädäntöä ja lastensuojeluprosessia, ylisukupolvisuuden käsitettä, asiakkaan ja työntekijän välistä suhdetta sekä osallisuutta. Luvussa kolme käydään lyhyesti läpi aiempia tutkimuksia. Luvussa neljä esitellään tämä tutkimus: sen tehtävä, tavoitteet ja tutkimuskysymykset sekä aineisto. Viidennessä luvussa tutkimuksen tulokset kulkevat kokemisen ja tuntemisen kautta menneisyydestä kohti tulevaa. Kuudennessa luvussa esitetään aineiston pohjalta tehdyt johtopäätökset ja viimeisessä, seitsemännessä luvussa on pohdintaa opinnäytetyöprosessista sekä jatkotutkimusaiheista.

2 KOHTAAMISIA RAAMEISSA – TUTKIMUKSEN TIETOPERUSTA

Tämän tutkimuksen tietoperusta on koottu tutkimuksen kannalta olennaisten käsitteiden ja palvelujärjestelmien kuvauksesta, keskeisestä lastensuojelun ja sosiaalityön lainsäädännöstä sekä aikaisemmista tutkimuksista. Lähdekirjallisuuden avulla hahmoteltiin ylisukupolvisuuden ja osallisuuden käsitteitä sekä luottamuksen ja kumppanuuden rakentumista asiakkaan ja työntekijän välisissä vuorovaikutussuhteissa. Tutkimuksen tietoperusta on muotoutunut suurelta osin aineistolähtöisesti, tosin joitakin osia – kuten lainsäädäntö – nostettiin raamittamaan työtä jo suunnitteluvaiheessa. Viitekehyksessä kuvataan tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ja niiden välisiä suhteita ja viitekehys käsitteellisenä ilmiönä voidaan jakaa kahteen osaan: viitekehysten muodostavat tutkimusta ohjaava metodologia sekä se, mitä tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 18-19.)

2.1 Lastensuojelu – lyhyesti lainsäädännöstä ja lastensuojeluprosessista

Lastensuojelu on laaja käsite, joka sisältää paljon muutakin kuin lastensuojeluviranomaisten toimintaa. Heinonen (2016, 247) jakaa lastensuojelun käsitteen kahteen eri tulkintaan: laajaan ja suppeaan. Laajasti tulkittuna lastensuojelua ovat monenlaiset yhteiskunnalliset ja kulttuuriset teot, joiden tulisi ottaa huomioon lapsen etu ja toteuttaa sitä. Suppea tulkinta puolestaan sisältää lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun, johon kuuluu palvelutarpeen arviointi, avohuollon tukitoimenpiteet, huostaanotto ja sijaishuolto, kiireellinen sijoitus ja jälkihuolto. Vanhempien lisäksi lasten kasvuympäristöön ja -olosuhteisiin vaikuttavat niin yhteiskunnallinen päätöksenteko kuin esimerkiksi päivähoito- ja varhaiskasvatuspalvelut, koulut, harrastustoiminta tai muut lähiympäristöt ja -yhteisöt (Lastensuojelun käsikirja 2016).

Tässä tutkimuksessa lastensuojelulla tarkoitetaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jota toteutetaan sosiaalityön lastensuojelussa. Seuraavaksi esitellään lyhyesti lastensuojelun keskeisen lainsäädännön tarkoituksia edeten yleisestä erityiseen: mitä edellytyksiä lapsen huollolle on, miten yhteiskunta tukee niitä ja mitä sitten jos vanhemmat tarvitsevat vahvempaa tukea täyttääkseen nuo edellytykset? Lainsäädännön tarkastelun jälkeen luodaan vielä silmäys lastensuojelun palvelujärjestelmään ja lastensuojeluprosessiin.

Lain lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta mukaan lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen

ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. (Laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361 § 1.)

Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta, vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta, turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet, edistää asiakaskeskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa sekä parantaa yhteistyötä sosiaalihuollon ja kunnan eri toimialojen sekä muiden toimijoiden välillä edellä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301 § 1).

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen huolenpitoon. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla ja heidän tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (1983/361) säädetään. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 1.)

Vuonna 2008 voimaan tullut lastensuojelulaki on Suomen kolmas lastensuojelulaki. Sen edeltäjät tulivat voimaan vuosina 1936 ja 1983. Vuoden 1936 lakia on kutsuttu myös huostaanottolaiksi, sillä se mahdollisti lapsen sijoittamisen pois kotoa myös vasten vanhempien tahtoa. Laki oli voimassa vuosikymmeniä ja lain voimassaolon aikana sekä yhteiskuntarakenteet että yhteiskunnan taloudelliset toimintaedellytykset muuttuivat paljon. Tämä laki kuitenkin ensimmäistä kertaa määritteli lapsen asemaa ja lapsen osakseen saamasta kohtelusta seuraavia asioita rakentaen osaltaan pohjaa lapsen oikeuksille. Vuoden 1983 lastensuojelulaki vastasi muuttuneen yhteiskunnan haasteisiin kuten kaupungistumiseen 1970-luvulla. Se muutti ajattelua ja toimintakäytäntöjä merkittävästi sekä korosti lapsen edun ensisijaisuutta. Laissa vahvistettiin lapsen asemaa itsenäisenä subjektina, ja lapsen etu nostettiin lastensuojelun keskeiseksi periaatteeksi. Jo vuoden 1983 laki sisälsi seuraavaankin lakiin siirtyneet periaatteet lapsen edusta, lapsen osallisuuden mahdollistamisesta ja moniammatillisen yhteistyön tärkeydestä. (Heinonen 2016, 244–245.)

Nykyisen lastensuojelulain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 252/2006) mukaan lapsen oikeuksista ei enää ole tarpeen säätää erikseen lastensuojelulaissa, koska niistä on säädetty muun muassa perustuslaissa sekä ihmisoikeussopimuksissa kuten YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa (Araneva 2016, 170). Uutta lakia kaivattiin selkiyttämään lastensuojelun työskentelyprosessia, siirtämään työskentelyn painopistettä varhaisempaan vaiheeseen sekä korostamaan lapsen osallisuuden merkitystä. Ennen vuoden 2007 lakiuudistusta todettiin myös, että kuntakohtaiset erot lastensuojelun järjestämisessä olivat huolestuttavia. (Heinonen 2016, 246.)

Lastensuojelun palvelujärjestelmä on kokonaisuus, jonka tehtävänä on edistää ja tukea lapsen kehitystä ja kasvua. Palvelujärjestelmän tulee toimia suunnitelmallisesti ja ennakkoidusti ja sitä tulee ohjata, johtaa ja kehittää tavoitteellisesti ja pitkäjänteisesti. Palvelu ja tuki toteutetaan niin, että lapsi ja perhe hyötyvät niistä. Erityisen tärkeää on huolehtia siitä, että lasten fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset kasvuolot ovat turvallisia ja kehitystä edistäviä. Kun lapsesta tai nuoresta herää huoli, on viipymättä otettava yhteyttä lastensuojeluviranomaisiin, jotta lastensuojelun tarve voidaan selvittää. (Lastensuojelun käsikirja 2016).

Lastensuojeluasia tulee vireille hakemuksesta tai kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä saa muutoin (esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen kautta) tietää lapsesta, joka mahdollisesti on lastensuojelun tarpeessa. Vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä tekee **palvelutarpeen arvioinnin** (sosiaalihuoltolaki 2014/1301 § 36), jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Sosiaalityöntekijä arvioi, tarvitseeko palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvittää lastensuojelun tarve. (Lastensuojelulaki 2007/417; Lastensuojelun käsikirja 2016.)

Lastensuojelun asiakkuus alkaa arvioinnin päätyttyä, jos se katsotaan tarpeelliseksi. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelutyötä ja yksittäisen lapsen asiakasprosessia koordinoi **lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä**. Kunnan tehtävä on huolehtia, että sosiaalityöntekijällä on käytettävissään työnsä tueksi eri alojen asiantuntemusta. Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä **kirjallinen asiakassuunnitelma**, joka laaditaan ja tarkistetaan yhdessä lapsen, hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne asiat, joihin lastensuojelulla pyritään vaikuttamaan, lapsen ja perheen tuen tarve sekä ne palvelut ja tukitoimet, joilla tarpeisiin pyritään vastaamaan. Myös mahdolliset eriävät näkemykset tulee kirjata. (Lastensuojelulaki 2007/417; Lastensuojelun käsikirja 2016.)

Suurin osa lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta toteutuu elämäntilanteen paranemiseen ja kuntoutumiseen tähtäävillä **avohuollon tukitoimilla**, joita voivat olla esimerkiksi tehostettu perhetyö, perhekuntoutus, lapsen hoito- ja terapiapalvelut, taloudellinen tukeminen, koulunkäynnin

ja harrastusmahdollisuuksien tukeminen sekä muut yksilöllisesti arvioidut tukitoimet. Tukitoimia suunnitellaan ja niistä sovitaan mahdollisimman pitkälle yhdessä lapsen ja perheen kanssa ja ne perustuvat asiakassuunnitelmaan. **Sijaishuolto** tarkoittaa huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsi voidaan **sijoittaa kodin ulkopuolelle** myös avohuollon tukitoimena tai jälkihuoltona. Sijaishuoltoon voidaan kuitenkin sijoittaa vain sosiaalihuollon johtavan viranhaltijan ja tahdonvastaisissa huostaanotoissa hallinto-oikeuden huostaanottama lapsi. Huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jos laatimista ei ole pidettävä tarpeettomana. (Lastensuojelulaki 2007/417; Lastensuojelun käsikirja 2016.)

2.2 Ylisukupolvisen lastensuojelun määrittelyä

Ylisukupolvisuus ilmiönä tunnistetaan jossain määrin ammattilaisten keskuudessa, mutta se ei vielä linkity kiinteästi käytännön asiakastyöhön. Asiakkaiden näkökulmasta sukupolvien yli välittyneet ongelmat voivat näyttyä näköalattomuutena, jossa menneisyyden tapahtumien koetaan määrittelevän ja rajoittavan myös tulevaisuutta. Ylisukupolvisuuden ilmiöön on yritetty tarttua monenlaisten käsitteiden, kuten ylisukupolvisen tai sosiaalisen perimän tai ylisukupolvisen siirtymisen kautta. Kuitenkin yksilöiden ja yksittäisten perheiden vaikeuksien taustalla olisi tärkeää nähdä myös perheiden tilanteisiin vaikuttavien tekijöiden monisyiset suhteet. Perheiden hyvinvointiin voivat heijastua terveyteen liittyvien, psykososiaalisten ja sosioekonomisten tekijöiden rinnalla yhteiskunnan rakenteelliset tekijät ja laajemmat yhteiskunnalliset ilmiöt. (Nousiainen, Petrelius & Yliruka 2016, 11–12.)

Ylisukupolvisuutta kuvaavat erilaiset käsitteet ovat saaneet tutkijoilta runsasta kritiikkiä. Kritiikki kohdistuu muun muassa siihen, että käsitteet saattavat viitata jonkin ongelman väistämättömään periytymiseen tai siirtymiseen sukupolvelta toiselle. Käsitteiden käyttö on nähty asiantuntijakeskeisenä ja leimaavana. Jopa ylisukupolvisuutta kuvaavien käsitteiden jättämistä kokonaan pois käytöstä on ehdotettu. (mm. Ala-Honkola 2016, 14; Satka & Nousiainen 2016, 149.) Käsite ylisukupolvisuus ei välttämättä itsessään viittaa ongelmakeskeisyyteen, mutta sosiaalityön tutkimuksessa se saa herkästi negatiivisen sävyn. Rutterin ja Madgen (1977) mukaan sanat voidaan nähdä heijasteina, joita jokainen tulkitsee omien ennakkokäsitystensä valossa huolimatta siitä, miten sanaa tai käsitettä on jossakin yhteydessä käytetty. Onkin tärkeää muistaa, että erityisesti silloin kun puhutaan inhimillisestä ahdingosta, käytettyjen käsitteiden takana on todellisia ihmisiä. (Ytti 2016, 15–16.)

Lastensuojelun asiakkaaksi tullaan hyvin moninaisten elämäntilanteiden vuoksi. Ylisukupolvisella lastensuojelun asiakkuudella tarkoitetaan tässä

tutkimuksessa sitä, että perheessä on ollut lastensuojelun työskentelyä vähintään kahdessa peräkkäisessä sukupolvessa. Tarkat asiakkuuksiin johtaneet syyt eivät kuitenkaan olleet keskeisessä osassa tämän tutkimuksen kannalta, ja sen vuoksi päädyttiin tarkastelemaan ylisukupolvista lastensuojelun asiakkuutta kokonaisuutena. Kun kirjallisuudessa puhutaan ylisukupolisesta huono-osaisuudesta lastensuojelun kontekstissa, tarkoitetaan yleensä käytännössä ilmiöitä lastensuojelun asiakkuuden taustalla (esim. Vanhanen, Jaakkola, Selänniemi & Sauramaa 2016, 66–68).

Tätä tutkimusta varten haastateltujen vanhempien oman lastensuojelun asiakkuuden tarkat alku- ja loppupisteet jäivät osin hämärään, joten tutkimuksessa päädyttiin puhumaan vanhempien kohdalla asiakkuuden sijaan lastensuojelun työskentelystä. Heidän lastensa kohdalla asiakkuuden alkupiste oli vanhemmilla tiedossa ja lainsäädäntö antaa selkeät raamit asiakkuudelle, joten lasten kohdalla tutkimuksessa puhutaan pääasiassa lastensuojelun asiakkuudesta.

2.3 Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde ja luottamus

Suhtautumisemme sosiaalityön piirissä oleviin ihmisiin kertoo paljon yhteiskunnan tilasta ja vallitsevasta ilmapiiristä. Asiakkaiden ja työntekijöiden väliset suhteet ja niihin sisältyvät kohtaamisen tavat antavat sosiaalityölle toisistaan poikkeavia yhteiskunnallisia tehtäviä ja paikkoja. (Juhila 2006, 13–14.) Sosiaalialalla asiakkaiden osallisuuden ja toimijuuteen kiinnostuu väistämättä myös valtaa, ja valtarakenteet säätelevät asiakkaan roolia sekä mahdollistaen että rajoittaen osallisuuden muotoja. Pyrkimällä kumppanuuteen ja käyttämällä dialogisia työmenetelmiä vastustetaan sellaista vallankäyttöä, jossa sosiaalialan työntekijät sanelisivat ongelmat ja ratkaisut yksipuolisesti. Valta yrittää vastata tähän pyrkimällä kontrolloimaan ihmisen oman identiteetin rakentamista. (Niemi 2013, 31, 53.)

Arjen konkreettisuus, merkityksenanto ja tilanteissa syntyvät tunteet kohtaavat sosiaalityön asiakastyön vuorovaikutuksessa. Toimintalähtöisessä, dialogisessa ja kohtaavassa vuorovaikutuksessa ja toiminnassa asiakaslähtöisyyden takeeksi ei riitäkään pelkkä asiakkaan läsnäolo. Asiakkaan ja työntekijöiden jollekin tietylle palvelulle antamat merkitykset voivat poiketa toisistaan, jolloin on vaarana, että asiakas ei saa sitä tukea jota todellisuudessa tarvitsee vaan kokee tarjotun avun jopa ahdistavana ja vääränä. Neuvottelevassa kohtaamisessa asiakas ja työntekijät voivat yhdessä pohdita toiminnan tarvetta sekä avata palveluiden tulkintoja ja merkityksiä asiakkaan arjen näkökulmasta. Toinen toistaan arvostava kohtaaminen, läsnäolo, asiakkaan kuuleminen sekä myötätunnon ja empatian osoittaminen mahdollistavat ristiriitaistenkin tunteiden kohtaamisen ja vaikeiden asioiden käsittelyn. (Hänninen & Poikela 2016, 151–154.)

Asiakastyössä työnjako perustuu asiakkaan tulkintaan omasta arjestaan sekä palvelun merkityksestä ja vaikutuksesta siihen. Työntekijät puolestaan tarjoavat ammatillisen osaamisensa asiakkaan pohdinnan tueksi, kertovat palvelujärjestelmän mahdollisuuksista ja auttavat uuden tiedon etsimisessä. Työntekijöiden vastuulla on paitsi uuden tiedon hankinta myös vuorovaikutuksen myönteisen tunneilmaston luominen, mihin sisältyy tunteiden käsittely ja arkojenkin asioiden hienovarainen esiin tuominen. Uuden ymmärryksen ja tiedon rakentuminen on vastavuoroinen prosessi. Dialogisessa yhteiskehittelyssä sekä asiakas että ammattilainen antavat oman ymmärryksensä, tulkintansa ja asiantuntijuutensa yhteiseen käyttöön. Tämä edellyttää luottamuksen rakentumista vuorovaikutuksessa. Positiivisten tunteiden syntyminen parantaa asiakkaan toimintakykyä ja yhteisen toiminnan tuloksena arjen ongelmallinen tilanne korjaantuu tai lievittyy ja toiminta saa uusia merkityksiä. (Hänninen & Poikela 2016, 151–154.)

2.4 Osallisuudesta

Osallisuutta voidaan yleisesti määritellä kuulumiseksi johonkin, itseä ja ympäristöä koskeviin asioihin vaikuttamiseksi, vastuun ottamiseksi seurauksista sekä toimimiseksi aktiivisesti ja sitoutuneesti. Osallisuus voi olla osallisuutta omassa elämässä, joka tarkoittaa osallistumista omaa elämää koskeviin päätöksiin ja valintoihin. Osallisuus omien asioiden käsittelyssä puolestaan tarkoittaa ihmisen kykyä ja mahdollisuutta kertoa oma näkemysensä tilanteestaan esimerkiksi palvelutilanteessa, vaikuttaa työskentelyyn sekä osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin suunnitelmiin ja päätöksentekoon. Osallisuus yhteisöissä ja palveluissa tarkoittaa ihmisen kykyä ja mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa yhteisten asioiden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin kertomalla odotuksistaan, kokemuksistaan, tarpeistaan ja ideoistaan. Vanhempien osallisuus lapsen asioiden käsittelyssä on vanhempien tietoisuutta omasta asiantuntijuudestaan sekä ensisijaisesta oikeudestaan ja vastuustaan lapseen liittyen. Osallisuutta on myös vanhempien kyky hankkia lapselleen palveluita ja toimia lapsensa puolestapuhujana, ottaa osaa suunnitteluun, päätöksentekoon ja työskentelyyn sekä kantaa vastuuta ja ratkoa ongelmia yhdessä työntekijöiden kanssa. Yksi osallisuuden vastakäsitteistä on osattomuus, johon kuuluu ulkopuolisuuden kokemus ja vaille jääminen yhteiskunnan tarjoamista mahdollisuuksista ja voimavaroista. Osattomuutta on kuvattu myös voimattomuutena, toivottomuutena tai avuttomuutena. (Vuorenmaa 2016, 20–21, 24.)

Asiakkaan osallisuus korostuu myös lainsäädännössä. Lastensuojelulaki (2007/417) ja sosiaalihuoltolaki (2014/1301) määrittelevät asiakkaan oikeuksia osallisuuteen, kuulluksi tulemiseen ja vaikuttamiseen omilla asioissaan. Osallisuuden tai osattomuuden kokemuksilla on konkreettinen merkitys yhteistyön sujumiselle ja luottamuksen synnylle asiakkaan ja viranomaisten välillä ja sitä kautta myös työskentelyn vaikuttavuudelle ja

jopa kansantaloudelle. Lastensuojeluasiakkuuden välittymistä sukupolvien yli on Suomessa tutkittu muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta lähinnä ammattilaisten näkökulmasta, ja asiakkaiden omaa ääntä on kaivattu keskusteluun lisää (mm. Satka & Nousiainen 2016, 149; Ala-Honkola 2015, tiivistelmä; Ytti 2016, 104).

Keskusteluun osallisuudesta ja osattomuudesta liittyy kuitenkin aina myös vallankäyttöä siitä, kuka osallisuuden arvottaa ja millä perusteella. Osallisuuden kokemuksen syntyminen on yksilöllistä ja vaihtelee ihmisten elämäntilanteiden mukaan. Osallisuuden kokemus edellyttää tietoa ja tiedon ymmärtämistä sekä tietoisuutta omista vaikuttamismahdollisuuksista. Osallisuuden kokemusta ei voida synnyttää ulkopuolelta eikä syntyneitä kokemuksia voida myöskään kieltää. Osallisuuden kokemus voi syntyä myös ilman näkyvää osallistumista, mutta se voi yhtä hyvin jäädä syntymättä osallistamisyrittämisestä huolimatta. Osallisuuden kokemuksen keskeinen määrittelykriteeri onkin yksilön oma tunne siitä, onko hän osallinen vai ei. (Vuorenmaa 2016, 20–22.)

Tässä tutkimuksessa osallisuus linkittyy vanhemman kokemukseen siitä, onko hänen ja viranomaisten välillä olemassa vuorovaikutussuhde, joka perustuu keskinäiselle luottamukselle ja kumppanuudelle. Ajatuksena on, että kaikenlaisia – vaikeitakin – päätöksiä ja valintoja voitaisiin pohtia ja tehdä yhdessä tuumin lapsen hyväksi. Kokevatko vanhemmat että he uskaltaisivat omasta menneisyydestään huolimatta ilmaista avoimesti ajatuksiaan, toiveitaan ja pelkojaan vai onko tälle jonkinlaisia esteitä ja jos on niin miten niitä voitaisiin purkaa?

3 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Ylisukupolvista lastensuojelun asiakkuutta käsitteleviä tutkimuksia on julkaistu Suomessa toistaiseksi melko vähän, mutta joitakin sentään löytyy. Ylisukupolvista huono-osaisuutta ja siihen liittyviä ilmiöitä on tutkittu enemmän. Monet huono-osaisuuteen kietoutuvat syyt, kuten taloudelliset huolet, päihde- ja mielenterveysongelmat tai lähisuhdeväkivalta vaikuttavat usein myös lastensuojelun asiakasperheiden elämään. Tälle tutkimukselle selkärankaa ovat kuitenkin antaneet nämä nimenomaan ylisukupolviseen lastensuojelun asiakkuuteen liittyvät tutkimukset. Osa tutkimuksista lähestyy aihetta työntekijöiden, osa yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän ja osa asiakkaiden näkökulmasta.

Maija Ala-Honkola on tutkinut ylisukupolvisia lastensuojeluasiakkuuksia ensin sosiaalityön käytäntötutkimuksessaan (2015), ja sen jälkeen pro gradu -tutkielmassaan (2016). SOS-Lapsikylän toimipisteissä toteutetun käytäntötutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa siellä työskentelevien so-

siaalityöntekijöiden tietoa ja tietämystä ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta. Ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden ehkäisy on myös valittu SOS-Lapsikylän tärkeäksi tutkimus- ja kehittämiskohteeksi. (Ala-Honkola 2015, 4–5.) Käytäntötutkimuksensa jälkeen Ala-Honkola jäi kaipaamaan myös perheiden omaa näkemystä aiheesta, ja hän lähti etsimään sitä pro gradu -tutkielmassaan ”Narratiivinen tapaustutkimus ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta. Äitien kertomuksia.” (2016). Tutkielmassa on kolme erilaista kertomusta käännekohtineen ja huippuineen, joissa nousivat esiin ihmissuhteet ja suhde palvelujärjestelmään. (Ala-Honkola 2016, 15–16.)

Emmi Ytti (2016) tarkastelee pro gradu -tutkielmassaan ylisukupolvisia perhevaikeuksia ja niihin liittyviä palvelukokemuksia sekä vanhempien että sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksessaan Ytti toteaa, että ylisukupolvisen perhevaikeuksien ilmiö näyttäytyy moninaisena ja hänen analyysinsä mukaan ylisukupolvisilla vaikeuksilla on kauaskantoisia seurauksia. Lapsuudessa koettu kielteisyys lastensuojelua kohtaan saattoi jatkua myös aikuisena, mutta hyvä yhteistyösuhde työntekijään ja tuen saaminen tuottivat myös korjaavia kokemuksia. Tutkimus osoitti palvelujärjestelmän yrittävän paikata perhevaikeuksien aiheuttamia vahinkoja, mutta toisaalta eri mekanismien kautta järjestelmä myös uusintaa ylisukupolvisuutta.

Eva-Maria Korhonen (2013) kuvaa pro gradu -tutkielmassaan sosiaalisten ongelmien ylisukupolvista siirtymistä kahdeksan lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Haastattelujen pohjalta piirtyy kuva sosiaalisten ongelmien ylisukupolvisesta siirtymisestä moniaineeksien prosessina, joka rakentuu ja vaikuttaa samanaikaisesti useilla eri tasoilla. Tuloksissa nousee esiin paitsi sosiaalisten ongelmien siirtymistä ja niiden olemassaoloa ja syntymekanismia selittäviä tekijöitä, myös ongelmien siirtymiseltä suojaavia tekijöitä, jotka sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä vähentävät ongelmien siirtymistä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli kuulla ihmisten kertomuksia omasta elämästään, joten tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen lähtökohta on todellisen elämän kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullista tutkimusta luotsaa eteenpäin ymmärrys siitä, että tapahtumat muovaavat toinen toistaan ja niille on mahdollista löytää monen suuntaisia suhteita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161.) Kertomusten kautta voidaan ymmärtää tai hallita menneisyyttä ja kertomukset jäsentävät paikkaamme maailmassa. Kertomalla jae-

taan ja tehdään ymmärrettäväksi kokemuksia ja luodaan luottamusta. Kertomukset selittävät maailmaa ja sitä, miksi ihmiset toimivat tietyissä tilanteissa niin kuin toimivat. (Hyvärinen n.d., 2–3.)

Tämän tutkimuksen lähestymistapaa voisi luonnehtia narratiiviseksi ja kerrontalähtöiseksi. Narratiivinen ajattelu on yksi tapa lähestyä ihmisen elämäkokemuksia ja identiteettiä sekä löytää ymmärrystä niiden taustalla vaikuttavista kulttuurisista ja yhteiskunnallisista ajattelutavoista. Tutkimusmenetelmänä narratiivisuus voi auttaa ymmärtämään haastateltavan kertomuksen tulkintoja eli sitä, miten tämä antaa merkityksiä elämäntapahtumilleen ja kokemuksilleen. (Nousiainen 2016, 71.) Narratiivisesti orientoitunut tutkimus tavoittelee ensisijaisesti ihmisen kokemusmaailman ymmärtämistä ja mahdollistaa sen, että haastateltavan ja tutkijan yhdessä tuottama kertomus lisää paitsi kertojan ja tutkijan myös ympäristön ymmärrystä tutkittavana olevasta ilmiöstä (Laitinen & Uusitalo 2008, 116). Hänninen (2000, 14–15) määrittelee narratiivista tutkimusta sellaiseksi, jossa ymmärryksen välineenä käytetään narratiivin, tarinan tai kertomuksen käsitteitä ja jossa aineisto koostuu kirjoitetuista tai puhutuista tarinoista. Vaikeiden elämäkokemusten luonne tutkimusaiheena vaatii tutkijaltaan myös kykyä sensitiiviseen otteeseen ja tutkimuksen tekemistä koskevissa ratkaisuisissa tutkijan on ajateltava tutkittavaa ilmiötä, tutkimukseen osallistuvia ja heidän kykyään sanoittaa kokemuksiaan. Kysymysten asettelu, tutkimusmenetelmien valinta ja aineistonkeruu ja analysointi ja raportointi vaativat eettistä herkkyyttä ja valppautta. (Laitinen & Uusitalo 2008, 106, 110–111.)

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys määriteltiin jossakin määrin ennen aineistonkeruuta tutkimussuunnitelmassa, mutta toiveena oli, että tietoperusta täydentyy ja muovautuu aineistonkeruun edetessä. Kerrontalähtöisessä lähestymistavassa tutkimuksen teoreettista viitekehystä ei määritellä ennen aineistonkeruuta, vaan se ikään kuin kutsutaan mukaan täydentämään tulkintaa ja antamaan ilmiöille selityksiä. Tutkija ei voi etukäteen tietää, millaiseksi informanttien piirtämä kuva ilmiöstä muotoutuu, vaan hän kunnioittaa kertojan näkökulmaa ja tarkentaa tutkimuskysymyksiään vähitellen. (Laitinen & Uusitalo 2008, 119.) Narratiivisuudessa on pidetty merkityksellisenä myös sitä, minkä tarinan kertoja valitsee kerrottavakseen, sillä valinta ei ole yksinomaan hänen. Tutkija ohjaa kertomusta toiveillaan ja tarkentavilla kysymyksillään. Yksittäinen kertomus ei koskaan ole koko totuus, vaan elämäkerrallisissa katkelmissa yksittäinen tarina saattaa saada vallitsevan osan, jonka vuoksi ihminen ei kykene jatkamaan elämäänsä toivomallaan tavalla. (Laitinen & Uusitalo 2008, 115.)

4.1 Tutkimuksen tehtävä, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tehtävänä oli kuulla vanhempien kertomuksia oman lastensuojeluasiakkuuden vaikutuksista kuulluksi tulemisen ja osallisuuden

kokemusten muodostumisessa tilanteessa, jossa oma lapsi on myös lastensuojelun asiakkaana. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa yhdessä ker-
tojen kanssa uutta ja asiakaslähtöistä tietoa, jonka avulla voitaisiin vahvis-
taa ylisukupolvisten asiakasperheiden ja lastensuojeluviranomaisten vä-
listä luottamusta. Kiinnostuksen kohteena olivat myös asiat, jotka lisäävät
tai estävät vanhempien osallisuuden kokemuksia oman lapsen lastensuo-
jeluprosessin aikana. Minkälaisia esteitä osallisuudelle mahdollisesti on?
Uskaltavatko vanhemmat tuoda esille omia ajatuksiaan ja pelkojaan, vai
onko vaarana, että luottamusta lastensuojeluviranomaiseen ei synny,
koska omat kokemukset vaikuttavat taustalla?

Opinnäytetyön tehtävän ja tavoitteiden pohjalta tutkimuskysymyksiksi
muotoutuivat:

- Mitä vanhemmat kertovat oman lastensuojeluasiakkuuden vaikutuk-
sista luottamuksen syntymiselle lastensuojeluviranomaisia kohtaan,
kun oma lapsi on lastensuojelun asiakkaana?
- Millä tavoin vanhempien kokemusta osallisuudesta ja luottamusta
lastensuojelua kohtaan voidaan vahvistaa?

4.2 Tutkimusaineiston hankinta ja analyysi

Tutkimuksen tehtävän ja tavoitteiden ohjaamana aineisto päätettiin ke-
rätä henkilökohtaisina teemahaastatteluina. Puolistrukturoitu menetelmä
antaa tilaa sekä haastateltavien kertomuksille, että haastattelijan tarken-
nuksille. Yksi puolistrukturoidun haastattelun ominaisuuksista on se, että
jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia (Hirsjärvi
& Hurme 2001, 47). Tutkimushaastattelun päämääränä ei yleensä ole
muutos ihmisen tilanteessa, mutta se on tilaisuus rikkoa julkisen ja yksityi-
sen välinen raja. Kun tutkitaan vaikeita elämäkokemuksia, narratiivisesti
orientoituneen tutkimuksen voi ajatella koostuvan siitä, miten tutkija ym-
märtää inhimillisen tiedon ja kokemusten rakentuvan, huomion keskittä-
misestä todellisuutta tuottaviin ja välittäviin kokemuskertomuksiin ja ih-
misten omaan näkökulmaan, tutkijan subjektiivisuuden hyväksymisestä ja
tutkijan ja tutkimukseen osallistuvan tarpeesta aikaansaada yhteiskunnal-
lista hyvää dialogissa rakentuneella tutkimuksella. Viimeksi mainitussa
ulottuvuudessa korostuu ajatus kanssatutkijuudesta, jossa tutkija pyrkii
karttamaan paremmin tietämistä ja tarjoamaan osallistuville ihmisille
mahdollisuuden sanoittaa kokemuksiaan. Merkityksellistä on myös se, että
osallistumalla tutkimukseen haastateltavat kokevat voivansa auttaa muita
saman kokeneita ja heidän kanssaan työskenteleviä. (Laitinen & Uusitalo
2008, 116–118.)

Kirjalliset haastattelukutsut (liite 1) välitettiin vanhemmille tammikuun
2017 puolivälissä lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden kautta.
Haastateltaviksi kutsuttiin sellaisia lastensuojelun asiakasperheiden van-
hempia, joilla on ollut lastensuojelun työskentelyä omassa lapsuudessaan

tai nuoruudessaan, ja tämä tausta oli lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä tiedossa. Kutsun saaneita vanhempia oli yhteensä seitsemän. Sosiaalityöntekijät toimittivat haastattelukutsut vanhemmille joko postitse tai asiakastapaamisen yhteydessä. Haastattelukutsussa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta, tavoitteista ja käytännön toteutuksesta. Myös tutkimuksen ja haastattelun anonyymisyyttä, luottamuksellisuutta ja vapaaehtoisuutta korostettiin kirjeessä. Ennen kuin haastattelukutsu lähetettiin vanhemmille, se kävi myös opinnäytetyön tilaajakunnan lastensuojelutiimin kommentoitavana.

Helmikuun puoliväliin mennessä yksi vanhempi oli ilmoittanut halukkuutensa osallistua tutkimukseen. Tämä sai pohtimaan, olisiko haastateltavia löytynyt useampi, jos kutsuttuja olisi pyydetty olemaan yhteydessä suoraan tutkijaan. Oliko ajatus siitä, että sosiaalityöntekijä saisi tiedon asiakkaansa osallistumisesta tutkimukseen mahdollisesti nostanut rimaa riippumatta siitä, millainen suhde vanhemmilla on lapsen sosiaalityöntekijään? Haastattelukutsussa ei oltu asetettu takarajaa ilmoittautumiselle, joten tämä tuotti päänvaivaa. Haastateltavien määrälle ei kuitenkaan oltu asetettu erityisiä odotuksia, joten helmikuun lopussa tehtiin ratkaisu etenemisestä yhden haastateltavan tuottamalla aineistolla. Tässä vaiheessa ensimmäistä haastateltavaa oli haastateltu kerran. Häntä pyydettiin jatko-haastatteluun, jonka tavoitteena oli syventää esiin tulleita asioita. Viime hetkessä tutkija sai yhteydenoton toiseltakin haastateltavalta. Ensimmäistä haastateltavaa haastateltiin siis kahdesti, toista haastateltavaa kerran, jolloin haastattelujen kokonaismääräksi tuli kolme. Haastattelun tuoksi tehtiin aihepiiriä jäsentävä haastattelurunko (liite 3), jonka tarkoitus oli tarvittaessa toimia haastattelun punaisena lankana tai auttaa kysymysten kautta haastateltavaa kertomaan kokemuksistaan.

Haastattelut äänitettiin, ja haastattelutallenteiden yhteispituus oli hieman yli neljä tuntia. Tallenteet litteroitiin tekstiksi sanatarkasti, ja litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 49 sivua. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla. Teemoittelussa aineistosta voidaan siivilöidä tutkimuskysymyksiin vastavia teemoja ja poimia aineiston sisältämiä keskeisiä aiheita (Eskola & Suoranta 1998, 174). Teemoitteluun päädyttiin, koska laajasta aineistosta haluttiin löytää tutkimuksen kannalta oleellisia asioita niin, että haastateltavien oma ääni ja heidän kerrottavaksi valitsemansa kertomukset kuitenkin säilyisivät pääosassa.

4.3 Tutkimusetiikka ja tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusetiikan perustana ovat elämän kunnioittaminen, hyödyn tuottaminen, haitan välttäminen, oikeudenmukaisuus ja ihmisen autonomia. Menneisyyden ja olemassa olevan lisäksi etiikan tulisi ennakoita myös tulevaa. Tutkijan tulisi kysyä itseltään, mitä seuraamuksia tutkimuksen tuloksilla ja käyttönotolla voi olla. (Pirttilä 2008, 65.) Tieteellisen tutkimuksen

eettinen hyväksyttävyyys, luotettavuus ja tulosten uskottavuus edellyttävät, että tutkimusta tehdessä noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä (Länsimies-Antikainen 2008, 91). Ihmistutkimuksen keskeisiä eettisiä vaatimuksia ovat tutkimukseen osallistuvien vapaa, informoitu suostumus, tutkimuksessa saadun tiedon luottamuksellisuus ja raportoinnin anonymisyys, tutkittavan harhaanjohtamisen välttäminen sekä se, että tutkimus ei saa tuottaa vahinkoa tutkittavalle. Eräs ongelma koskee osallistujien tietoisuutta siitä, mihin he haastatteluun suostuessaan lupautuvat, sillä laadullisen tutkimuksen kulkua on etukäteen vaikea ennustaa ja jopa tutkimuskysymykset voivat tarkentua matkan varrella. (Hänninen 2008, 125.)

Tätä opinnäytetyötä varten on haettu ja saatu tutkimuslupa työn tilanneesta kunnasta hyvissä ajoin ennen haastattelujen aloittamista. Haastateltujen anonymiteetin turvaamiseksi valmiissa työssä ei mainita haastateltujen, heidän lastensa, työntekijöiden tai tilaajakunnan nimeä tai muita sellaisia tietoja, jotka voisivat johtaa haastateltujen tunnistamiseen. Myös aineistosta valmiiseen työhön poimitut suorat aineistolainaukset on pyritty muokkaamaan tarvittaessa sellaisiksi, että haastateltuja tai muita ihmisiä ei voisi tunnistaa niistä. Haastattelut äänitettiin ja tallenteet litteroitiin tekstiksi aineiston analysoimista varten. Ennen haastattelun alkua haastateltavilta pyydettiin kirjallinen suostumus (liite 2) haastattelutallenteen käyttöön opinnäytetyön aineistona. Äänitteet ja muu haastatteluaineisto tuhoetaan kun opinnäytetyö on valmistunut ja hyväksytty Hämeen ammattikorkeakoulussa.

Tutkimuksen yhtenä tarkoituksena on tuoda näkyväksi sellaista kokemukseen perustuvaa tietoa, jonka voi saada vain ihmisiltä itseltään. Haastateltaville kerrottiin, että mikäli haastattelutilanteessa nousee esiin sellaisia asioita, joiden käsittelyyn he tarvitsevat tukea, he voivat olla yhteydessä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään, joka tarvittaessa ohjaa heidät sopivan avun piiriin. Tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta korostettiin haastattelukutsussa ja vielä itse haastattelutilanteessa. Vanhemmille kerrottiin myös, että tutkimukseen osallistumisen voi keskeyttää missä tahansa vaiheessa.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Aineistosta hahmottui kolme pääteemaa, jotka jakautuivat vielä tarkentaviin osateemoihin. Tutkimustuloksia käsittelevä luku on jaettu seuraavasti: luku 5.1 alalukuineen käsittelee haastateltujen kokemuksia lastensuojelun työskentelystä heidän omassa lapsuudessaan, luvussa 5.2 haastatellut kuvailevat suhteen muodostumista lastensuojeluviranomaisiin, jotka työskentelevät heidän omien lastensa kanssa, ja luvussa 5.3 haastateltavat pohtivat lastensuojeluun liittyviä toiveitaan ja sitä, kuinka luottamuksen muodostumista voisi helpottaa.

5.1 Näkymättömät lapset

Haastateltujen vanhempien kertomukset oman lapsuutensa aikaisen lastensuojelun toiminnan osalta poikkesivat toisistaan. Siitä huolimatta, että haastateltujen polut haarautuivat hyvin erilaisiksi jo varhaisessa vaiheessa, oli kertomuksissa myös yhdistäviä elementtejä, jotka nousivat merkittävään rooliin sekä vanhempien kokemuksissa että heidän myöhempään elämänsä vaikuttaneina tekijöinä. Vanhemmat saivat kertoa lapsuutensa aikaisesta lastensuojelun työskentelystä vapaasti, mikä jätti heille tilaa kertoa itse valitsemiaan asioita siinä laajuudessa kuin se heille sopi.

5.1.1 Aikuisten varjoissa

Ensimmäinen haastateltava kertoi lapsuudenperheen vaikeuksista alkaen siitä, kun hän oli yksitoistavuotias. Hän asui tuolloin kahdestaan toisen vanhempansa kanssa, siihen aikaan hänen välinsä muualla asuvaan vanhempaan eivät olleet kovin läheiset. Haastateltava kertoi lähivanhempansa kärsineen alkoholiongelmasta ja yrittäneen itsemurhaa useita kertoja. Vanhempansa vaikeuksien vuoksi haastateltava oli useammin kuin kerran tilanteessa, jossa hän kantoi vastuuta paitsi itsestään myös vanhemmastaan. Haastateltava kuvaili omien vaikeuksiensa alkaneen teini-iässä, kun hän alkoi karkailla kotoa ja lintsata koulusta, joka lopulta johti huostaanottoon ja sen myötä aina jälkihuoltoon asti.

Toinen haastateltava oli jäljittänyt oman menneisyytensä sirpaleita lastensuojelun asiakirjojen avulla. Haastateltavan biologiset vanhemmat asuivat eri paikkakunnilla, ja lapsi asui heistä toisen kanssa. Hän oli asunut lapsuudessaan ja nuoruudessaan useilla paikkakunnilla, joten asiakirjojen hankkiminen oli osoittautunut työlääksi. Lastensuojelun työskentely perheessä rajoittui lapsen näkökulmasta lähinnä päivystävien viranomaisten käynteihin ja kahteen vastaanottolaitoksessa vietettyyn yöhön.

Haastateltujen lapsuutta sävyttivät vahvat kokemukset siitä, etteivät viranomaiset olleet nähneet heitä ja puuttuneet heidän tilanteeseensa riittävästi. Viranomaisten toiminta oli usein raapaissut pintaa siitä kohdasta, jossa aikuisten ongelmat olivat akuutisti pinnalla. Lapsi oli jäänyt tilanteessa näkymättömäksi ja ulkopuoliseksi. Ensimmäinen haastateltava kyseenalaisti viranomaisten toimintaa sellaisissa tilanteissa, joissa hän oli jäänyt yksin kotiin huolehtimaan itsestään, kun hänen vanhempansa joutui sairaalaan.

- - Niit oli aika monta kertaa ku fajia yritti... itsaria ja mä soitin sille sit ambulanssia ja tiedätsä et tälleen sillon kun... löysin sen ja näin mut - - jossain vaihees se sit aina pääsi sielt sairaalast himaan. - - ehkä ne sossut ois voinu siinä vaiheessa, kun esimerkiks fajia on jossain... sairaalassa tai muuta, ni et ei meil sillon kukaan käynyt ja... mä kuitenkin asuin siis isän

kans kahestaan, pääasiassa. Et eihän kukaan silloin käynyt ja niinkun, silloin puuttunu siihen asiaan et ehkä ne ois voinut niinkun jo vähän aikasemmin jotenkin... tiedätsä? Eikä vast siin vaiheessa, kun mä karkaan koulusta enkä mee ees sinne.

Kun ambulanssihenkilökunta lähti viemään isää sairaalaan, ja kodin ovi sulkeutui heidän perässään, lapsi jäi omilleen. Hän ei itse kertonut kodin tilanteesta kenellekään, eikä tieto isän sairaalassa olosta kulkenut viranomaistitse esimerkiksi lastensuojeluun. Haastateltava oli luullut, että isää hoitavilla tahoilla olisi tiedossa, että isän kanssa asuu lapsi, mutta viranomaiset eivät tulleet tarkistamaan tilannetta. Haastattelutilanteessa haastateltava pohti huolestuneena, onko yhä mahdollista, että lapsi jää yksin vanhemman ollessa esimerkiksi sairaalassa ja lapsen vastuulle jää valinta, kertooko tämä tilanteesta jollekin ulkopuoliselle vai päättääkö selviytyä kotona yksin.

Haastateltava kuvaili oman käytöksensä lopulta johtaneen huostaanottoon, kun hän oli kolmetoistavuotias. Hän karkaili kotoa eikä käynyt kouluun. Hän itse vastusti huostaanottoa kiivaasti ja valitti päätöksestä hallinto-oikeuteen saamatta valitukselle toivomaansa vastakaikua. Haastateltava kertoi lastensuojeluviranomaisten arvioineen noin puolen vuoden välein perusteita huostaanoton jatkumiselle. Haastateltava kertoi, että sosiaalityöntekijän kanssa oli puhe, että jos puoli vuotta menee hyvin, hän voi päästä takaisin kotiin. Puolen vuoden ”tsemppaamisen” jälkeen sosiaalityöntekijän näkemys kuitenkin oli, että nyt on mennyt niin hyvin ettei kannata pilata hyvää kehitystä sijaishuollon päättämällä. Haastateltava koki tilanteen epäoikeudenmukaisena, ja että omalla toiminnalla oli mahdollista vaikuttaa rattaiden pyörimiseen.

Toisen haastatellun lapsuudessa lastensuojelusta saatu tuki rajoittui pitkälti päivystysluontoisiin käynteihin, jolloin sosiaalityöntekijät ovat olleet mukana esimerkiksi poliisin kotihälytyksellä. Haastateltava kertoo myös viettäneensä lapsuudessa kaksi yötä lastensuojelun vastaanottoyksikössä. Haastateltavan mukaan hänen saamistaan asiakirjoista kävi ilmi, että hänen lähivanhempaansa on yritetty tavoittaa, mutta tämä on kieltänyt ongelmien olemassaolon, kieltäytynyt tarjotuista tukitoimista ja jättänyt menemättä sovittuihin tapaamisiin. Vanhempi ei ole myöskään vastannut puhelimeen tai ollut kotona, kun sosiaalityöntekijät ovat käyneet perheen asunnolla. Joihinkin toimistolla pidettyihin tapaamisiin vanhempi oli mennyt, mutta kotiinpäin työskentelystä ei ole asiakirjoissa merkintöjä. Lapsi ei ole ollut toimistokäynneillä mukana, ja vanhemman kieltäytyessä ottamasta palveluja vastaan lapsi oli jäänyt asiassa näkymättömiin. Haastatellulle oli epäselvää, missä vaiheessa asiakkuus tai työskentely oli päättynyt. Paikkakunnan vaihtuessa nuoruudessa työskentely ei vain ollut enää jatkunut. Haastateltu pohti, että asiakirjat eivät vain syystä tai toisesta siirtyneet paikkakunnalta toiselle, ja työskentely jäi siihen.

Molempien haastateltujen puheessa tuli esille toive, että tilanteisiin olisi puututtu aiemmin ja heidän perheensä olisivat saaneet apua jo varhaisemmassa vaiheessa. Konkreettisemmille tukitoimille, jotka olisivat voineet suojella myöhemmiltä vaikeuksilta, olisi ollut tarvetta jo varhaisemmassa vaiheessa. Esimerkkinä tukitoimista mainittiin harrastuksissa tukeminen, joka olisi voinut suojata teini-iässä.

- - sellasta varhasempaa puuttumista ja, niinku tollasta miettimistä että miten voitais tukea ettei sit päädytä siihen niinkun... rankimpaan, kovimpaan vaihtoehtoon.

5.1.2 Lastensuojelun asiakirjat kertovat – tai eivät

Haastateltavat toivat kertomuksissaan esiin myös lastensuojelun asiakirjojen merkityksen. Heillä oli erilainen suhde asiakirjoihin ja he pohtivat niiden roolia erilaisista näkökulmista, mutta asiakirjoilla oli merkittävä osa molempien tarinoissa.

Ensimmäinen haastateltu oli saanut jälkihuollon päätyttyä haltuunsa itseään koskevat asiakirjat – nipun, kuten hän kuvasi sitä. Asiakirjojen sisällöistä osa koski sellaisia asioita, joista haastatellulla itsellään ei ollut tietoa vaan ne olivat esimerkiksi hänen vanhempiansa kertomaa. Haastateltu kertoi asiakirjojen herättäneen hänessä paljon kysymyksiä, mutta hänellä ei ollut ketään, joka olisi voinut niihin vastata, vaan hän jäi kysymysten kanssa lopulta yksin. Haastateltava pohti, että asiakkuuden päättymisen jälkeen hän olisi tarvinnut apua tunteidensa ja kysymystensä käsittelyyn, joka puolestaan olisi voinut auttaa häntä tulevaisuudessa olemaan enemmän sinut menneisyytensä kanssa.

Toinen haastateltu tuli elämässään tilanteeseen, jossa hänen oli tarpeen käsitellä menneisyyttään. Hän pyysi lastensuojelun asiakirjoja niiden paikkakuntien lastensuojeluviranomaisilta, joilla hän oli lapsuudessa ja nuoruudessa asunut. Haastateltu kertoi, että asiakirjojen saamisessa oli vaikeuksia, eivätkä viranomaisten asiakirjoihin kirjaamat tiedot aina vastanneet hänen omia muistikuviaan tapahtumista. Tämä herätti hänessä ristiriitaisia tuntemuksia.

- - Ensin mä aikoinaan aattelin et mä en halua penkoo niitä asioita tai niitä juttuja enää, että on paljon helpompi että mä vaan elelen tässä nyt tätä omaa elämää ja se on niinkun taaksejäänyttä, that's it. Mutta, mut sit monien erilaisten asioiden takia niinku työntekijöidenkin kanssa me päädyttiin sit siihen että se on, ois ihan hyvä että ne pyydettäis ne paperit. Niin mä aattelin et se auttaa mua elämäs eteenpäin ja ymmärtään tiettyjä asioita niinkun et mitä silloin on tapahtunu ja mikä niitten vaikutus on nykyhetkeen. Kylhän se on auttanukin tosi paljon ja mä oon päässy niist tietynlaisista lapsuuden

traumoista vähän niinkun eri tavalla – et ne ei tuu mulle enää painajaisina tai samalla tavalla vaikuta mun elämään ja mun nykyiseen äitiyteen ku mitä aikasemmin mut tottakai se, että kun itse muistaa - - Mut se on niinkun... mä oon lukenu ne, lukenu ne paperit muutamaan otteeseen ja se on auttanu mua niinku sit elämäs eteenpäin.

Asiakirjat olivat toisaalta tuoneet apua pirstaleisen menneisyyden jäsentämiseen, mutta ärtymystä aiheutti se, että asiakirjat olivat osin joko puutteellisia tai niitä ei saanut lainkaan. Haastateltu koki asiakirjojen puutteellisuuden välinpitämättömyytenä ja luottamusta vähentävänä asiana, sillä asiakirjat olivat hänelle tärkeitä. Hän kertoi, että ensimmäiset lastensuojelun kirjaukset pitäisi olla olemassa ajalta, jolloin hän oli vielä pieni lapsi. Näitä kirjauksia hän ei kuitenkaan koskaan saanut, sillä silloisesta kotikunnasta ei vastattu hänen asiakirjapyyntönsä.

Toisesta kaupungista puuttu puolet niistä papereista - - ja ollaan setvitty niitä et miten ne voi vaan kadota, koska mul on itsellä muistikuva niistä tapahtumista ja mä tiedän et niistä on oltava jälki jossain, mutta niitä ei oo mulla paperilla sitten.

5.1.3 Tunteet

Omaan lastensuojelutaustaan oli liittynyt monenlaisia tunteita sekä työskentelyn aikana että sen päätyttyä. Huostaanotto-prosessin aikana pinnalla oli ollut vihaisuutta, ymmärretyksi tulemattomuutta ja turhautumista lupauksiin joita ei pidettykään. Toisaalta toivo ja odotus kotiin pääsystä ei hävinnyt missään vaiheessa, vaikka sijaishuolto jatkui lopulta itsenäistymiseen saakka. Kun lastensuojelun työskentelystä puhuttiin osana menneisyyttä, haastateltavat toivat esiin sen, että lastensuojelutausta koettiin leimaavana ja häpeällisenä – jonain, jota joutuu selittelemään muille ihmisille.

Se on tietysti tapaa niinku häpeällistä että on ollu sijoitettuna ja sen kokee vähän silleen niinku, et se on semmonen leimaava et sit ku sanot et mut on sijoitettu niin kaikki on silleen tiiätsä et niinku, näkee sen sillain. Et siin on se tietty leima. - - sit jotenki itelle tulee semmonen olo et sit pitäis hirveesti selittää et minkä takia näin ja sit se taas on ehkä semmonen asiasta mä en niin haluu alkaa selitteleen sitä.

Yllä olevassa lainauksessa haastateltu vanhempi kuvasi sitä, kuinka hän ei vielä aikuisenakaan ollut täysin sinut menneisyytensä kanssa. Hän ajatteli, että ihmisillä on ennakkoluuloja sijoitettuja lapsia tai nuoria kohtaan. Hän tunsu huostaanoton lyöneen häneen leiman, joka tekisi hänestä muiden silmissä tietynlaisen ihmisen. Hän ei halunnut tuoda omaa menneisyyttään

tai kokemuksiin julki tai oikaista väärää käsityksiä esimerkiksi lastensuojeluun liittyvissä keskusteluissa, sillä hän ajatteli, että silloin hän joutuisi selittämään itseään ja menneisyyttään muille, ja sitä hän ei halunnut tehdä.

Oma menneisyys oli kuitenkin myös osa haastateltujen persoonaa. Menneisyyden tapahtumiin liittyi kertomuksissa huonoja muistoja, mutta tapahtumien ajateltiin kuitenkin vaikuttaneen siihen, minkälaisia ihmisiä haastatelluista oli kasvanut ja missä he olivat tänä päivänä.

- - muistan silleen et sitä on tosi pienenä jo huolehtinu, tiedätsä, safkasta ja tämmösistä siis ihan konkreettisista asioista et käy kauppa ja tekee ruokaa ja kaikista tommosista ja miettiny et mistä saa rahaa et voi käydä siellä kaupassa... et jos ei oo himassa ollu. Mutta että... kyl niist jää jotain mut toisaalt jos ei niinkun, ois ollu sellasta ni, mä oon kuitenkin semmonen et ajatellu et ne on kasvattanu musta semmosen tietynlaisen et ku on ottanu vastuuta pienestä pitäen nii sit siitä on kehittyny... semmonen. Joo et eihän sitä hirveen lapsi oo saanu olla.

Haastateltava kuvaili, kuinka hän oli joutunut pitämään lapsena huolen itsestään. Hän oli muun muassa huolehtinut ruuan hankkimisesta sekä siitä, mistä hän saa rahaa käydäkseen ruokakaupassa. Lapsi oli hoitanut aikuisten tehtäviä, joita hoitaessaan hän ei ollut saanut olla lapsi. Haastateltu kuvaili lapsuudenkokemusten toisaalta myös kasvattaneen häntä ottamaan vastuuta ja huolehtimaan asioista aikuisenakin. Molemmat haastatellut toivat kertomuksissaan kuitenkin esiin myös sen, etteivät he halunneet toistaa samoja virheitä, joita heidän omat vanhempansa olivat tehneet. He halusivat tarjota lapsilleen pysyvän kodin ja turvallisen lapsuuden, jossa saa olla lapsi. Tätä kuvailtiin eräänlaisena elämän ohjenuorana: aion tehdä kaiken eri tavalla kuin omat vanhemmat ovat tehneet.

5.2 ”Ei omena kauas puusta putoa”

Seuraavaksi käsitellään tuloksia, jotka liittyivät suhteen muodostumiseen vanhemman ja lastensuojeluviranomaisen välille lapsen lastensuojeluasiakkuuden aikana. Ensin käsitellään asiakkuuden alkua ja siihen liittyneitä tunteita, sitten luottamuksen rakentumista ja siihen vaikuttaneita seikkoja sekä käytännön yhteistyön sujumista. Lopuksi luvussa 5.2.4 käsitellään tilannetta, jossa oltiin haastatteluhetkellä.

5.2.1 Avun vastaanottamisen vaikeudesta

Molemmille haastatelluista vanhemmista oman lapsen lastensuojeluasiakkuuden alku oli äärimmäisen vaikea paikka, ja apua otettiin vastaan vasta

pakon edessä. Arjessa oli yritetty selviytyä omin voimavaroin niin pitkälle kuin suinkin oli mahdollista. Vasta oman jaksamisen äärirajalla avun hakeminen tuli mahdolliseksi, mutta pelot ja epäluulo varjostivat avun vastaanottamista.

Ensimmäinen haastateltu haki neuvolan tuella apua lastensuojelusta, kun arki haastavan lapsen kanssa oli käynyt liian raskaaksi. Häntä pelotti, että jotain pahaa voisi tapahtua, koska väsymys oli kasvanut niin suureksi. Ajatus lastensuojelusta oli myös pelottava, mutta haastateltu ei nähnyt enää muuta vaihtoehtoa selviytymiseen. Hänen voimansa olivat lopussa, ja tilanteen paheneminen piti saada pysäytettyä.

- - kylhän mä tiesin että se [lapsen sijoitus] on se vaihtoehto koska ei siin nyt hirveesti muita vaihtoehtoja ollu. Mut et siin vaiheessa kun siitä sit puhuttiin, niin kyl mä niinkun muistan et mä istuin autossa ja itkin ja olin silleen et se on niinkun se ainoa vaihtoehto et ei ollu muita... Kauheeta.

Kyl se tuntu aika... kauheelta. Et tietenki sitä aatteli että, et se on semmonen, et ku ite on ollu [huostaanotettu] ja sit ite on joutunu pyytää sitä apua et se on joku semmonen... kierre. Ja siis sit se, et ku itellä nyt ei ollu ihan parhaat ne kokemukset siitä niin kyl se niinku... pelkäs et mitä siitä seuraa - -

Vanhemmalle lapsen lyhytaikainen sijoitus oli äärimmäisen vaikea päätös. Vaihtoehtoja tilanteen nopeaan katkaisuun ei ollut monia, ja se tuntui vanhemmasta kauhealta. Haastateltu kertoi olleensa niin uupunut, ettei olisi varmasti saanut apua kevyemmällä tukitoimilla kuten sillä, että joku olisi käynyt välillä kotona juttelemassa. Hänestä tuntui siltä, että päätös oli pakko tehdä, ja hänen oli vain uskallettava luottaa siihen, että sosiaalityöntekijä pitäisi sanansa siitä, että lasta ei sijoiteta pysyvästi. Hän kertoi myös lukeneensa kaikki sopimukset ja paperit hyvin tarkasti, ennen kuin allekirjoitti niitä. Hän varmisteli uudelleen ja uudelleen, että sijoitus todella on lyhytaikainen. Vanhempi käytti kertomuksessaan ilmaisua kierre, jossa lapsen sijoittamiseen liittyi ajatus siitä, että historia toistaa itseään. Vanhempi näki menneisyyden toistuvan oman lapsensa kohdalla, vaikka hän oli ajatellut kaiken menevän toisin kuin omassa lapsuudessaan.

Toinen haastateltava oli osallistunut vauvaperheiden vanhemmille tarkoitettuun ryhmätoimintaan. Yhtenä vetäjänä ryhmässä toimi lastensuojelun työntekijä, joka kiinnitti huomiota vanhemman väsyneeseen olemukseen ja otti asian puheeksi vanhemman kanssa. Vanhempi ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa ollut valmis ottamaan apua vastaan.

Että jos aattelee, silloin kun on ensimmäisii kertoja nähty sen ryhmän kautta - - ja silloin puhu siitä asiasta, niin jos hän olis yhtään erilainen, niin hän olis sen jättänyt että selvä, antaa

olla, mä yritin tarjota. Mut ku se niinku jokasella käynnillä on silleen et no, mites menee ja ootko ollu yhteydessä mihinkään ja mikä on fiilis ja mikä on vointi ja... jatkuvasti niinkun näin, koko aika sinnikkäästi tuputti ja kyseli, ja vaikka se ärsytti ja oli semmonen että voi jumankeuta, et koht menee hermo ja että nyt pää kiinni. Mut sit jotenki kuitenkin tuli semmonen lämmin fiilis itelle että joku niinkun välittää. - - Vielä sillon viimesellä tapaamiskerralla oli sillein että hei, hän on aina sit tossa et jos jotain on niin voi ottaa yhteyttä.

Haastateltu kuvaili työntekijän tuoneen huolensa esiin yhä uudelleen, ja kysyneen tapaamisissa hänen jaksamisestaan. Lainauksesta ilmenee, että työntekijä lähestyi väsynyttä vanhempaa sinnikkäästi. Huolimatta siitä, että lähestymiset herättivät vanhemmassa aluksi ärtymystä, tämä koki niiden olevan merkki aidosta välittämisestä, mikä tuntui hyvältä ja lämpimältä. Työntekijän sitkeys ja pysyvyys mahdollistivat sen, että luottamus alkoi rakentua hiljalleen.

Lastensuojelun asiakkuus oli viimeinen asia, jonka vanhempi olisi ollut valmis ottamaan vastaan. Hän ajatteli, että mitään asiakaskirjauksia heidän perheestään ei tulisi koskaan löytymään, sillä hän halusi pärjätä ilman ulkopuolista apua. Perheen tueksi kokeiltiin ensin useita kevyempiä tukitoimia, kuten ehkäisevää perhetyötä ja tukihenkilöä, sillä vanhempi oli äärimmäisen vastahakoinen ottamaan tukea vastaan. Vanhemmalla oli vahva pelko, että lastensuojelun asiakkuus olisi ”lopun alkua”, ja se tulisi päättymään lasten huostaanottoon. Vanhempi suostui lopulta ottamaan vastaan tiiviimpää tukea lastensuojelusta. Hän kertoi, että siinä vaiheessa hän oli niin väsynyt, ettei enää jaksanut taistella vaan jollakin tapaa alistui ajatukselle, että jos lapset otetaan häneltä pois, hän ei voi sille enää mitään.

5.2.2 Sanoja ja tekoja – siltojen rakentamisesta

Oman lastensuojelutaustan puheeksi ottaminen lastensuojeluviranomaisten kanssa oli tuntunut vaikealta oman lapsen asiakkuuden alkaessa. Haastatellut pelkäsivät oman menneisyyden leimaavan heidät lastensuojeluviranomaisten silmissä huonoiksi vanhemmiksi, ja että lastensuojelutausta nähtäisiin lapsen prosessissa ”miinusmerkkinä”. Vanhemmat pelkäsivät, että heidän menneisyytensä leimaisi myös lapsen asiakkuutta ja voisi vaikuttaa lapsen kanssa työskentelyyn. Mielessä pyörivät ajatukset kierteestä, huonosta vanhemmuudesta ja menneisyyden toistumisesta:

Kylhän mä sitä monta kertaa mietinkin että kuinka sit niinkun leimataan silleen et omena ei kauas puusta putoo.

Työntekijöitä kohtaan tunnettiin aluksi epäluuloa, ja heidän suhtautumistaan menneisyyttä kohtaan pelättiin. Pelot alkoivat työskentelyn edetessä kuitenkin hiljalleen väistyä. Sen sijaan, että vanhempien menneisyys olisi

leimannut lasten asiakkuutta negatiivisesti tai että perheen ongelmiin olisi suhtauduttu eri tavalla menneisyyden takia, menneisyyden tuleminen näkyväksi auttoi myös viranomaisia ymmärtämään vanhempien pelkoja ja toimintaa. Työntekijän persoona ja toimivat henkilökemiat työntekijän ja vanhempien välillä olivat tärkeässä asemassa hyvän suhteen muodostumisessa. Myös aito ja vilpittömä kiinnostus perheen asioista ja välittäminen olivat tärkeitä ja edistivät hyvän vuorovaikutussuhteen muotoutumista.

Vanhemmat toivat haastatteluissa esiin asioita, jotka olivat toimineet tai olisivat voineet toimia esteinä esimerkiksi oman menneisyyden puheeksi ottamiselle. Toinen haastateltava pohti, että jos omat kokemukset olisivat olleet toisenlaiset, se olisi todennäköisesti vaikuttanut uskaltamiseen päinvastaisesti.

No kyl se [menneisyys] enemmän oli siinä se jarru ja sellanen tosi iso, että otanko yhteyttä tai että, et uskallanko pyytää sieltä apua tai niinku uskallanko tunnustaa että tarviisin apua tai mitään, et koska oli itellä ne kokemukset ja sit ku ne kokemukset oli kuitenkin niinku tietyl tapaa huonot ni... Sit jotenkin aatteli että tää on se mitä tulee sit niinkun itelle tai omalle muksullekin tapahtuun, et on sinne yhteydessä.

Omaan lapsuuteen liittynyt lastensuojelun työskentely koettiin myös puheeksi ottamista jarruttavana asiana, koska aiemmat kokemukset lastensuojelusta olivat huonoja ja leimaantumisen menneisyyden takia mietittyä vanhempia.

Haastateltujen lastensuojelutausta tuli työntekijöille tietoon eri vaiheissa heidän lastensa asiakkuutta. Molemmat haastatellut olivat kuitenkin ottaneet asian esille työntekijöiden kanssa omasta aloitteestaan. Toinen haastateltu oli ottanut asian ja siihen liittyvät pelot puheeksi jo heti lapsen asiakkuuden alettua. Hän oli kokenut tarpeelliseksi selittää, miksi lapsen sijoitukseen liittyi hänellä niin vahvoja pelkoja. Toinen haastateltu toi asian julki työntekijöille vasta myöhemmin. Menneisyyden varjot alkoivat nostaa päätään, kun hänen omat lapsensa olivat samassa iässä kuin hän oli ollut silloin, kun vaikeudet lapsuudenperheessä olivat olleet isoja. Vanhempi peilasi tilanteita omiin lapsuudenkokemuksiinsa, ja ahdistus kasvoi siinä määrin, että menneisyys tuli lopulta otettua puheeksi perheen työntekijän kanssa.

Mä muistan vaan sen työntekijän sanat, se oli vaan silleen et no oishan se nyt pitäny arvata.

Haastateltu sanoi, että hänen otettuaan menneisyytensä puheeksi työntekijän kanssa, työntekijä oli heti ymmärtänyt, mistä vanhemman vastahakoisuus juonsi juurensa. Haastateltu korosti, että kertominen oli ollut mahdollista sen vuoksi, että siinä vaiheessa hänen ja työntekijän välillä oli jo

melko pitkä, avoin ja henkilökemioiltaan toimiva suhde. Kun oma menneisyys oli tullut esille ja puhutuksi, haastateltu kertoi tunteneensa päällimmäisenä helpotusta. Hän koki, että tieto oli myös lisännyt työntekijän ymmärrystä häntä kohtaan. Työntekijä oli tiedon pohjalta myös osannut muuttaa joitakin asioita omassa toiminnassaan, mikä oli edelleen lisännyt luottamusta vanhemman ja työntekijän välille. Vanhempi kertoi ihmetelleensä itsekseen jälkeen päin, mikä asian puheeksi ottamisessa oli lopulta ollut niin vaikeaa.

Toinen haastateltu kertoi tilanteesta, jossa hän oli kokenut tulleen kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti erään lapsensa kanssa työskennelleen tahon puolelta. Tässä tilanteessa sosiaalityöntekijä oli asettunut hänen puolelleen ja vienyt tilanteesta myös palautetta eteenpäin.

Sit ku me lähettiin sieltä ku [sosiaalityöntekijä] oli ihan niinku et hän ei ymmärrä miten sä pystyit oleen noin rauhallinen, ja et niinku ihan järkyttävää - - mut et jotenki se suhtautuminen siihen sit, tiedätsä toi sen luottamuksen että okei, et se ei lähtökohtaisesti aattele niinkun musta kaikkee pahaa.

Sosiaalityöntekijä myötäeli vanhemman tunteita tilanteessa, jossa vanhempi oli kokenut epäoikeudenmukaisuutta. Työntekijä todisti toiminnallaan, ettei hän ajatellut vanhemmasta pahaa, vaan asettui ikään kuin tämän puolelle.

Tämän hetkistä vuorovaikutussuhdetta lasten työntekijöiden kanssa kuvailtiin positiivisin sanoin. Suhteiden koettiin olevan esteettömiä: luottamus toimii, suhteissa pystytään puhumaan suoraan puolin ja toisin, käyttämään huumoria ja pyytämään apua. Toinen haastateltava sanoi, ettei hän voisi oikein paremmin toimivaa vuorovaikutusta toivoakaan. Tässä hän nimesi tärkeäksi elementiksi sen, että hänen ja työntekijän henkilökemiat toimivat hyvin yhteen. Myös avun ja neuvojen pyytäminen erilaisissa tilanteissa koettiin helpoksi, sillä puhelimen tai sähköpostin päässä oli aina tuttu ihminen.

Työntekijöitä kuvailtiin sanoilla luottohenkilö, mukava, tomera, huolehtivainen, sinnikäs, ”sen kanssa on helppo jutella”, ”pitää ojennuksessa”, helposti lähestyttävä, ymmärtäväinen persoona, äitihahmo, ei jätä asioita puolitiehen. Toinen haastateltu kertoi työntekijän osaavan lukea hänen olemuksestaan erilaisia tunnetiloja ja huomaavan heti, jos jokin painaa mieltä. Vanhemmat pitivät tärkeänä myös sitä, että vastavuoroisesti työntekijät ovat luottaneet myös heihin. Yleisellä tasolla haastatellut toivoivat viranomaisten puheeseen ihmisläheisyyttä byrokraattisen kielenkäytön sijaan. He toivoivat, että asioista pystyttäisiin puhumaan niiden oikeilla nimillä ja niin, ettei asioita dramatisoitaisi liikaa mutta toisaalta ei myöskään

vähäteltäisi. Työntekijöiden hyvinä toimintatapoina ja ominaisuuksina peräänkuulutettiin avoimia kysymyksiä, tilannetajua ja taitoa lukea ihmisten tunnetiloja.

Työntekijöiden vaihtuvuus olisi haitannut luottamuksen rakentumista, sillä silloin hyvää suhdetta yksittäiseen työntekijään ei olisi ehtinyt muodostua. Haastateltu totesi, että jos työntekijä olisi vaihtunut usein, hän ei olisi ollut lastensuojeluun yhteydessä silloin, kun tarvitsee tukea. Kun työntekijä oli tuttu, yhteyden ottamisen kynnyks oli matalampi. Luottamusta edisti myös se, että sama työntekijä oli ollut perheen työskentelyssä mukana asiakkuuden alusta asti.

Haastateltujen kertomuksissa työntekijöiden pysyvyys ja aito välittäminen loivat perustan vanhempien ja työntekijöiden väliselle luottamukselle. Luottamuksen kuvailtiin muodostuneen pikkuhiljaa, pitkän työn tuloksena.

Et se on niinkun pikkuhiljaa, semmonen pitkän työn tulos. Et se, että on sen luottamuksen arvon. Ja osottaa aidosti kiinnostusta sitä toisen hätää ja huonoo oloa ja muuta kohtaan ja auttaa, tukee ja yrittää keksii niitä ratkasuja ja sitte just että pidetään niinkun lupauksista kiinni ja kaikista tämmöisistä. Puolin ja toisin tottakai. Se on pitkän työn tulos, ei sitä niinkun... Ja varsinkin se, että jos on yhtään huonoi kokemuksii siellä taustalla, niin se ei välttämättä oo kovin helppo tie sit lähtee sitä jäätä murtaan siitä, mut pikkuhiljaa. Pienillä teoilla ja asioilla, huolehtimisella ja et osottaa sen et välittää ja on huolissaan ja huolehtii. Sanoo ne asiat ääneen ja... semmosii juttuja.

Luottamuksen kerrottiin rakentuvan pienistä asioista ja teoista: siitä, että autetaan ja tuetaan, soitellaan perään, osoitetaan aitoa kiinnostusta toista kohtaan, pidetään lupauksista kiinni, mietitään ratkaisuja, ollaan huolissaan ja huolehditaan. Myös näiden pienten asioiden ääneen lausuminen ääneen oli tärkeää. Varsinkin silloin, kun suhteen taustalla on huonoja kokemuksia, aika ja työntekijän pysyvyys ovat edellytyksiä jään murtumiselle. Haastateltu korosti, että luottamusta rakennetaan vastavuoroisesti – puolin ja toisin – pienillä teoilla, joilla voi osoittaa olevansa luottamuksen arvoinen.

5.2.3 Käytännön yhteistyöstä ja yhdessä toimimisesta

Käytännön yhteistyö ja yhteydenpito vanhempien ja lastensuojelun työntekijöiden välillä oli sujuvaa. Esimerkiksi tapaamisajan tutun työntekijän kanssa sai tarvittaessa sovittua nopeallakin aikataululla. Ensimmäinen haastateltava kertoi, että hän tapaa sosiaalityöntekijää lähinnä silloin, kun lapsen asiakassuunnitelmaa päivitetään. Haastateltava on kuitenkin ollut yhteydessä sosiaalityöntekijään tapaamisten ulkopuolella myös silloin, jos

hän on tarvinnut neuvoja tai kokenut jonkun muun tahon toiminnan epäoikeudenmukaiseksi tai hämmentäväksi. Toinen haastateltu kuvaili hänen ja työntekijän välistä suhdetta ja perheen tilannetta tällä hetkellä sellaiseksi, että vanhempi otti tarvittaessa yhteyttä työntekijään. Vaikka tapaamiset eivät olleetkaan kovin tiiviitä enää tässä vaiheessa, oli työntekijä kuitenkin aina selustassa turvana, jos perheen tilanne vaatisi tukea.

Oman lapsen lastensuojeluasiakkuuden aikana haastatellut kokivat saaneensa tukea omaan jaksamiseensa ja sitä kautta myös menneisyyden käsittelyyn. Vanhemmille tarjottuna tukimuotona haastatteluissa mainittiin kunnan järjestämät avopsykiatriset palvelut, mutta myös lastensuojelun työskentelyn kerrottiin tukeneen vanhempien jaksamista. Lastensuojelun kautta lapsille ja perheille saatuina tukitoimina vanhemmat mainitsivat tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan, päivähoidon, perhetyön ja lasten harrastusten tukemisen. Lastensuojelun työntekijät ovat myös osallistuneet lasten asioita käsitelleisiin moniammatillisiin palavereihin, minkä haastatellut kokivat positiivisena asiana.

Myös työntekijöiden jalkautuminen perheiden koteihin oli sujuvoittanut yhteistyötä. Lapsen asiakassuunnitelmat oli mahdollista päivittää niin, että sosiaalityöntekijä tuli tapaamaan perhettä kotiin. Toinen haastateltu kuvaili työntekijän jalkautumisen kotiin tekevän tapaamisista vähemmän virallisia ja jalkautuminen myös helpotti tapaamisten toteuttamista käytännössä, kun lapset saattoivat olla kotona normaalisti, eikä heitä tarvinnut viedä toimistolle. Haastateltu piti asiakassuunnitelman laatimista lähinnä muodollisuutena silloin, kun perheen tilanteessa ei ollut tapahtunut isoja muutoksia. Hän koki tapaamiset kuitenkin tärkeiksi, koska silloin hän pääsi istumaan sosiaalityöntekijän kanssa alas kasvokkain ja kertomaan perheen kuulumisia.

Haastateltujen kertomuksissa tutut lastensuojelun työntekijät olivat muodostuneet luotettaviksi ihmisiksi, joihin otettiin myös herkästi yhteyttä. Työntekijät olivat olleet vanhempien tukena monenlaisissa tilanteissa ja toimineet asianajajina sekä vanhempien rinnalla kulkijoina silloin, kun sille oli ollut tarve.

Joo kyl se on sellanen et jos mä tarviin jokin neuvoo ni mä voin soittaa sille ja kysyä eikä se ikinä oo sillein et mitä sä mulle soittelet en mä tiedä noist asioist mitään. Kyl se niinkun ottaa selvää asioista mitkä ei nyt välttämättä ihan suoranaisesti [lapsen] asiakkuuteen liity.

- - Ja niinkun tommosta jeesaamista ja tukemista. Että [työntekijä] on ollu mukana avopsykan käynneillä, neuvolassa ollu mukana, vähän niinku tuntuu et joka paikkaan voi tulla mukaan, et on niinkun... erinäisii juttuja tehty yhdessä. - - Koko aika sellanen niinkun huolehtiminen, semmonen äitihahmo.

Lainauksista käy ilmi, että lastensuojelun työntekijöiden rooli haastateltujen elämässä oli monitahoisempi kuin pelkkä työntekijä. Työntekijältä saatiin kysyä neuvoa monenlaisissa asioissa, vaikka ne eivät olisi suoranaisesti liittyneet lapsen asiakkuuteen. Työntekijä kuitenkin aina tarttui asiaan, eikä vähätellyt vanhemman kysymyksiä, jonka vanhempi koki luottamusta herättävänä. Työntekijät olivat myös osallistuneet vanhempien kanssa moniin erilaisiin tapaamisiin ja palavereihin. Työntekijöiden kokonaisvaltainen perheistä huolehtiminen ja välittäminen tulee näkyväksi toisen haastatellun kuvaillessa työntekijää äitihahmoksi.

Haastatelluilta kysyttiin myös osallisuudesta ja siitä, mitä se heille tarkoittaa. Haastatellut määrittelivät osallisuutta yleisesti niin, että vanhemmat ovat mukana jo miettimässä mahdollisia tukimuotoja ja saavat äänensä kuuluviin myös päätöksenteossa. Osallisuutta oli se, että tulee kuulluksi ja saa tuoda omia mielipiteitä esille, pääsee osallistumaan ja vaikuttamaan asioihin, jotka saattavat olla itselle tärkeitä. Lastensuojelussa osallisuus näkyi myös niin, että voi tuoda oman mielipiteensä ja ajatuksensa julki, ja että lastensuojeluasioissa kaikkien osapuolten näkemykset kuunnellaan ja otetaan huomioon. Luottamuksen ja osallisuuden kuvailtiin myös kulkevan käsi kädessä. Vanhemmille oli tärkeää, että ”homma toimii ja luottamus pelaa” puolin ja toisin: ettei toimita toisen selän takana, vaan perheen asioita hoidetaan yhdessä ja asioista puhutaan avoimesti. Kun työntekijät olivat perillä perheiden tilanteesta, vanhempien osallisuuden tunne vahvistui, ja lastensuojelun toiminta sai inhimilliset kasvot.

Vanhempien mielestä työntekijöiden tiuha vaihtuminen heikentäisi osallisuuden tunnetta. Kokemuksia työntekijöiden vaihtumisesta vanhemmilla oli muilta lasten kanssa työskenteleviltä tahoilta. Suuren vaihtuvuuden seurauksena toinen haastateltu kertoi joutuvansa toistamaan itseään uudelleen ja uudelleen. Vaikka vanhempi oli antanut luvan tietojen siirtoon työntekijöiden ja organisaatioiden välillä, ne eivät käytännössä siirtyneet, vaan jokainen uusi työntekijä halusi kuulla tarinan vanhemmalta itseltään. Asiakas joutui viimekädessä tietojen välittäjäksi työntekijöiden välillä, mikä kuormitti häntä. Vanhemman toive siitä, että tieto todella siirtyisi työntekijältä ja taholta toiselle, ei käytännössä ollut tullut kuulluksi. Osallisuutta vähentävänä tilanteena kuvailtiin myös sellaista, jossa työntekijä vain lukisi perheen asiakirjat ja tekisi päätöksiä yksinomaan niiden pohjalta.

5.2.4 ”Mä oon siis niin kiitollinen siitä, että mä lähdin tähän mukaan”

Haastatelluilta vanhemmilta kysyttiin, minkälaisia eroja tai samankaltaisuuksia he näkevät lastensuojelussa, jos nykytilannetta vertaa heidän omaan lapsuuteensa ja nuoruuteensa. Haastatellut kokivat lastensuojelun työskentelyn olevan nyt moninaisempaa ja enemmän perheitä tukevaa kuin se oli ollut heidän menneisyydessään.

Mun mielestä kaikki on erilaista. Ihan kaikki. - - Et ihan periaatteet, se et kuinka pitkälle halutaan oikeesti niinkun auttaa, tukee sitä itse perhettä ja perheen yhdessä säilymistä ja pysymistä. Eikä niinkun se että ollaan – naps – samantien viemässä lapset tosta ovesta pihalle, sijottamassa jonnekin ihan muualle. Vaan se, että nimenomaan tukeminen siinä perheessä, perheen sisäsi asioita ja näitä. Se on mun mielestä se mikä on tosi iso juttu, mitä mä olisin toivonu jo silloin.

Lainauksesta käy ilmi, että haastatellun mielestä lastensuojelussa kaikki oli erilaista menneisyyden ja nykypäivän välillä. Hänellä oli kokemus, että periaatteista lähtien kaikki on muuttunut. Hän ajatteli, että nykyään työskentely tähtää ennen kaikkea perheen tukemiseen perheenä, perhettä hajottamatta. Hänellä oli ollut ennakkoluuloja, joissa lapset erotetaan yllättäen vanhemmistaan sijoittamalla heidät pois kotoa. Haastateltu olisi toivonut vahvempaa perheen tukemista jo omassa lapsuudessaan.

H: Mimmosta roolii sä ajattelet et se sun oma menneisyys nyt näyttelee tässä kohtaa elämää? Suhteessa siihen lastensuojeluun?

Ei se nykyään enää... niinkään et koska siit on silleen päässy yli ja sit on kohdannu ne pahimmat jutut, tai no ei nyt pahimpia mutta siis se... kuitenkin että, et ku [lapsi]kin on ollu sijoitettuna ni onhan se nyt silleen... paha juttu. Mut et ku on kohdannu ne ja... ei sillä enää oo ku on nähny että asiat voi myös toimia ni ei oo silleen väliä.

Haastateltava ajatteli, että suhteessa lastensuojeluun menneisyys ei enää näytellyt merkittävää roolia hänen elämässään. Haastateltu koki päässeensä yli menneisyydestä, ja hän oli kyennyt kohtaamaan pelkonsa. Hän oli huomannut, että asiat voivat myös toimia hyvin ja niin kuin oli sovittu.

Mä oon siis niin kiitollinen siitä, että mä lähdin tähän [lastensuojelun asiakkuuteen] mukaan ja suostuin sitten lopun viimein ottamaan sitä apua vastaan, että... Tää on kyllä niinkun ollu semmonen lottovoitto.

Uskaltamista kuvailtiin muun muassa lottovoitoksi. Haastateltu totesi olevansa kiitollinen, kun oli lopulta suostunut ottamaan apua vastaan. Hän oli huomannut riskin kuitenkin kannattaneen, ja saatu tuki oli kantanut perhettä eteenpäin.

5.3 Lastensuojelun uudet kasvot

Haastatellut vanhemmat pohtivat sitä, millaisilla asioilla ennakkoluuloja ja epäluottamusta lastensuojelua kohtaan voitaisiin hälventää perheissä, joiden vanhemmilla on mahdollisesti karvaita muistoja omassa lapsuudessa toimineesta lastensuojelusta. Haastattelutilanteessa asiaa lähestyttiin toiveiden kautta, joita haastatellut vanhemmat esittivät menneisyyden ja nykyisyyden lastensuojelulle.

5.3.1 Toiveita ja pohdintoja

Ensimmäinen haastateltava pohti, haluaisiko loppujen lopuksi muuttaa mitään menneisyydessä tai lastensuojelun toiminnassa. Hän ajatteli, että jos asiat olisivat menneet toisin ja hän ei olisi kokenut kaikkea kokemaansa, hän ei ehkä istuisi tässä nyt. Hän toivoi kuitenkin, että jo hänen lapsuudessaan olisi ollut enemmän tukea, joka olisi voinut ehkäistä ongelmien syvenemistä. Harrastuksen tukeminen olisi ollut yksi keino auttaa vähävaraista perhettä. Haastateltava pohti, että mielekäs harrastus olisi voinut pitää hänet pois vääriltä teiltä nuoruusiässä. Hän kertoi isänsä yrittäneen hankkia harrastamiseen tukea sosiaalitoimen kautta, mutta tukea ei oltu myönnetty. Myös etävanhemman tiedottaminen lapsen asioista, ja hänen pitämisensä ajan tasalla olisi voinut haastateltavan mielestä toteutua paremmin. Hänellä oli tunne, että vaikka hänen vanhemmillaan oli yhteishuoltoisuus, ei toinen vanhempi ollut tietoinen lapsen elämän tapahtumista.

Toinen haastateltava olisi kaivannut menneisyyteen enemmän todellista välittämistä työntekijöiden taholta. Hän oli kokenut, ettei esimerkiksi asiakirjoista oltu pidetty huolta ja juuri niillä olisi ollut hänelle itselleen iso merkitys myöhemmin. Lastensuojelulta toivottiin myös sinnikkyyttä.

Paljon asioita jäi sillä tavalla että kun meidän äiti kieltäyty ja kiisti, niin sit niitä niinkun vaan tuli sieltä aina jostakin, et sit ei niinkun päästy tarttuun niihin asioihin, koska ei kuitenkaan niinkun... luovutettiin liian helpolla! Yritettiin se pari kertaa ja that's it.

Vanhemmalla oli kokemus, että lastensuojelu luovutti liian helposti, koska hänen äitinsä kielsi kaiken avun tarpeen. Tästä huolimatta akuutteja tilanteita syntyi yhä uudelleen, ja ne hoidettiin päivystysluontoisesti eikä todellisiin ongelmiin koskaan päästy puuttumaan kunnolla.

Molemmilla vanhemmilla oli menneisyydessä kokemuksia viranomaisten välisen yhteistyön ja tiedonkulun toimimattomuudesta. Sitä olisi toivottu: että tieto olisi kulkenut esimerkiksi koulujen, päiväkotien, lastensuojelun ja poliisin välillä, ja asioihin olisi päästy puuttumaan aiemmin ja paremmin. Sairaanhoidon ja lastensuojelun välisessä yhteistyössä oli ollut puutteita,

kuten todettiin luvussa 5.1.1. Tieto ei ollut kulkenut aukottomasti myöskään paikkakuntien välillä: asiakirjat eivät olleet siirtyneet perheen mukana, kun he muuttivat paikkakunnalta toiselle.

Tämän päivän lastensuojelulta toivottiin työntekijöiden pysyvyyttä. Vanhemmat toivoivat lastensuojeluun työhönsä sitoutuneita työntekijöitä, jotka vaikeuksienkin keskellä jaksaisivat ymmärtää, kuinka tärkeitä he ovat perheille. Työntekijöiden pysyvyyden tuoma hyöty perheille tarkoitti konkreettisesti esimerkiksi sitä, että perheen kanssa toimiva työntekijä on tavoitettavissa ja perheen tilanteen tasalla, eikä kaikkea tarvitse aina kertoa alusta asti. Haastateltava pohti, että vaikka asiakirjoissa olisikin perheestä paljon tietoa, ei työntekijöillä välttämättä ole aikaa perehtyä niihin riittävästi. Toinen haastateltavista ajatteli työssä jaksamisen liittyvän olennaisesti työhön sitoutumiseen ja siihen, kuinka työntekijät jaksavat kohdella ihmisiä ja olla aidosti kiinnostuneita heidän asioistaan.

Haastatellut kertoivat, että he olisivat hetkittäin kaivanneet enemmän tietoa mahdollisista tukimuodoista, ns. palvelutarjottimesta. Heillä ei ollut entuudestaan tietoa esimerkiksi tukihenkilötoiminnasta, eivätkä he sitä olleet osanneet pyytää. Tiedon kautta olisi ollut mahdollista tutkailla yhdessä työntekijän kanssa niitä tukimuotoja, jotka sopivat lapsen ja perheen tilanteeseen parhaiten. Joissain tilanteissa tukea oli kuitenkin tarjottu myös työntekijän aloitteesta, esimerkiksi työntekijän löydettyä sattumalta harrastuksen, jonka oli ajatellut sopivan asiakaslapselleen.

Toiveena oli yhteistyön ja tiedonkulun helpottaminen eri viranomaistahojen välillä myös käytännössä. Ensimmäinen haastateltava ajatteli, että teoriassa yhteistyön pitäisi toimia, mutta käytännössä asia ei aina ole niin. Haastateltava kertoi, että hän oli antanut useita kertoja eri tahoille luvan antaa tietoja perheestään muille lapsen kanssa työskenteleville toimijoille, mutta tieto ei ollut kulkenut, ja vanhempi joutui kertomaan samat asiat moneen paikkaan. Hän koki tämän hyvin kuormittavaksi. Myös palaverien sopiminen ja esimerkiksi palaverin ajankohdan siirtymisestä tiedottaminen jäi usein vanhemman kontolle, joka oli paitsi aikaa vievää myös turhauttavaa.

Toinen haastatelluista ei osannut toivoa nykyiseltä lastensuojelulta omalle perheelleen mitään, hän koki perheensä saaneen jo nyt valtavan paljon tukea. Yleisenä toiveena hän esitti, että ihmiset pääsisivät yli negatiivisista ennakkoluuloista, joita lastensuojelu herättää jo pelkästään käsitteenä. Hän pohti, että todellisuus on useimmiten kaukana niistä ääripäistä, jotka ovat näkyviä suuremmalle yleisölle esimerkiksi mediassa. Hän halusi rohkaista muitakin pyytämään tarvitessaan apua, ja tuumi että apua kyllä saa, jos sitä pyytää.

5.3.2 ”Brändättäis se uudestaan!”

Sitä pitäs tuoda enemmän ihmisten tietosuuteen et mitä se lastensuojelu on, koska must tuntuu et eihän sitä niinkun tiiä muuta kun ne, ketkä on ollu tai on asiakkaana. Ja sit muut tietää sen että lastensuojelu on yhtä kun lastensuojeluilmoitus. Ja se että se muksu haetaan sieltä pois.

Käsitteenä lastensuojelu oli haastateltujen mielestä huono ja vahvojen leimojen sävyttämä. He pohtivat, että lastensuojelu nähdään usein liian mustavalkoisesti: joku tekee lastensuojeluilmoituksen ja viranomaiset hakevat lapset pois kotoa. Yhtenä syynä tähän mielikuvaan pidettiin mediaa, ja erityisesti sosiaalista mediaa. Lastensuojelusta sekä sen tarjoamista palveluista ja tukimuodoista toivottiin läpinäkyvämpiä ja julkisempia, sillä läpinäkyvyyden arveltiin voivan lieventää ihmisten pelkoja ja ennakkoluuloja lastensuojelua kohtaan. Lastensuojelun toivottiin tulevan enemmän ihmisten luo. Haastateltavat kokivat tärkeäksi lastensuojelun negatiivisen leiman häivyttämisen, ja julkiseen keskusteluun kaivattiin lisää sävyjä. He pohtivat lastensuojelua sanana sekä sitä, minkälaisia merkityksiä se sisältää. He kokivat, että sanasta lastensuojelu tulee mieleen se, että lapsia suojellaan ensisijaisesti vanhemmiltaan. He painottivat, että syyt ja elämän vaikeudet lastensuojelun työskentelyn taustalla voivat olla moninaiset, eivätkä liity yksiselitteisesti huonoon tai riittämättömään vanhemmuuteen.

Haastatellut näkivät lastensuojelun tarjoaman tuen moninaisena ja toivoivat, että tietoa olisi paremmin saatavilla jo ennen kuin mahdollinen lastensuojelun asiakkuus on edes alkanut. Konkreettiseksi tiedon lähteeksi ehdotettiin esimerkiksi esitteitä, joissa kerrotaisiin lastensuojelusta ja siihen liittyvästä työskentelystä sekä erilaisista tukimuodoista. Molemmat haastateltavat toivat neuvolan esiin paikkana, jonka kautta tietoa voisi luontevasti välittää. Etukäteen saatavan tiedon arveltiin voivan madaltaa kynnystä ottaa lastensuojelun tukea vastaan. Haastatellut olivat myös itse toimineet tiedon välittäjinä, jos joku tuttava oli tuonut heille esiin lastensuojeluun liittyviä pelkoja tai ajatuksia. He olivat kertoneet tuttavilleen omista kokemuksistaan ja rauhoitelleet heitä.

Haastatellut kokivat lastensuojelun olevan nykyään enemmän perheiden tukemiseen painottunutta kuin omassa lapsuudessaan. Negatiiviset asiat ja otsikoihin päätyneet lastensuojelutapaukset saivat heidän mielestään julkisuudessa liian mustavalkoisen sävyn. Ylipäänsä lastensuojelusta puhuttiin heidän mielestään yksipuolisen negatiivisesti, ja sanalla lastensuojelu koettiin olevan hyvin huono kaiku.

Se et ku oma lapsi on lastensuojeluasiakas ni, kyl siitki tulee niinku semmonen olo et sul on otsassa tiedätsä ”huono vanhempi”-leima. Et niinkun, lastensuojelun asiakkuus ei-voi-

johtua mistään muusta ku siitä että olet huono vanhempi ja siis se on toisaalta ihan tyhmää koska sen itse tietää et se voi johtua tosi monesta asiasta - - mut et silti se on jossain takaraivossa niinkun semmonen, ja tuntuu että tosi monella se on.

Oma menneisyys lastensuojelussa ja oman lapsen nykyinen asiakkuus tunnettiin leimaavaksi. Leimojen ajateltiin vaikuttavan muiden näkemyksiin itsestä, ja sen vuoksi esimerkiksi lastensuojelua sivuavissa keskusteluissa ei välttämättä haluttu tuoda julki omia kokemuksia, vaikka niitä kertomalla olisi voinut oikaista väärinkäsityksiä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vanhempien kertomuksissa tuli esille, että lastensuojeluun liittyvät lapsuudenkokemukset olivat jättäneet jälkensä heidän kykyynsä luottaa viranomaisiin sekä hakea ja vastaanottaa itselleen ja perheelleen tukea. Lapsuudessa lastensuojelun työskentely oli ollut hyvin aikuislähtöistä ja jäänyt lapsen näkökulmasta riittämättömäksi. Katkelmat haastateltujen lapsuudesta olivat erilaisia, mutta molempien kertomuksista välittyi tunne näkymättömyydestä, joka oli osaltaan johtanut epäluottamukseen lastensuojelua kohtaan. Samansuuntaisia vanhempien kokemuksia sosiaali- ja terveyspalveluiden ja koulujen riittämättömästä tai epätarkoituksenmukaisesta puuttumisesta lapsuudenperheidensä tilanteisiin tuli esille myös Yttin (2016, 48) tutkimuksessa.

Lastensuojelun asiakirjojen merkitys tuli myös esille tuloksissa. Asiakirjat olivat toimineet haastatelluille vanhemmille sekä menneisyyden jäsentäjinä että kysymysten herättäjinä. Tämän päivän lastensuojelussa työskentelyn dokumentointi erilaisiin lastensuojelun asiakirjoihin on keskeinen osa työtä, ja sitä säädellään niin lainsäädännöllä, kehittämishankkeilla kuin koulutuksella (Kääriäinen 2016, 189). Haastateltujen vanhempien kertomuksissa heidän tulkintansa mukaan puutteellinen, virheellinen tai epäselvä dokumentointi vaikutti heidän myöhempään suhtautumiseensa paitsi lastensuojelua, myös itseään kohtaan. Myös Kääriäinen (2016, 189) nostaa esiin dokumentoinnin vaikutukset sekä työskentelyyn että asiakkaiden elämään, sillä kummastakin voidaan tehdä tulkintoja ja arvioiteja asiakirjojen pohjalta. Asiakirjat kertovat vain sen, mitä niihin on kirjoitettu, ja kaikki kiireessä unohdettu tai kirjoittajan turhaksi arvioima jää näkymättömiin.

Vanhempien ajatukset lapsuudenkokemuksistaan ja niiden vaikutuksista myöhempään elämään eivät olleet pelkästään negatiivisia. Lapsuudenperheiden vaikeuksien koettiin toisaalta opettaneen myös arjen selviytymis-

taitoja, kuten kodin ja asioiden hoitamista, sekä kasvattaneen heistä henkisesti vahvempia, sitkeämpiä. Traumaattisten tapahtumien seuraukset voivatkin muovautua merkityksellisiksi myöhemmälle elämälle, kun ihminen pohtii tapahtumiin johtaneita syitä, etsii itseään tai miettii, kuka ja millainen hän on (Laitinen & Uusitalo 2008, 114). Haastatellut vanhemmat olivat vaikeuksista huolimatta kiitollisia siitä, mitä he itse olivat saavuttaneet erityisesti perhe-elämässä. Tällöin menneisyys näyttäytyi tähän hetkeen johtaneen polun osana, jota ei haluttu poistaa.

Vanhempien suhtautuminen lastensuojeluun eri elämänvaiheissa näyttäytyi tuloksissa monitahoisena ja tunteet olivat kertomuksissa elävästi läsnä. Ennen omien lastensa lastensuojeluasiakkuuden alkua vanhemmilla oli ollut näkemys, että heidän täytyy pärjätä omillaan, ilman yhteiskunnan apua, sillä apua ei oltu saatu aiemminkaan. Omaan menneisyyteen liittynyt lastensuojelun työskentely myös koettiin leimaavana vielä aikuisiässäkin. Myös Yttin (2016, 48) aineistossa lastensuojelua oli kuvailtu painolastiksi, mutta toisaalta pitkäaikainen sosiaalipalvelujen asiakkuus oli korostanut vanhempien halua pärjätä ja hoitaa perheen asioita itse, vaikka tukea olisi saanut sosiaalitoimen kautta.

Vanhemmat joutuivat erityisen haavoittuvaan asemaan siinä vaiheessa, kun he kohtasivat vaikeuksia omien lastensa kanssa. Avun hakeminen ja vastaanottaminen oli vaikeaa heidän lastensuojelua kohtaan tuntemansa epäluottamuksen vuoksi, ja tämä johti siihen, ettei apua haettu tai otettu vastaan varhaisessa vaiheessa, vaikka sitä kenties olisi ollut tarjolla. Tuen tarpeen myöntäminen ulkopuolisille vaati uskallusta, jota kerättiin pitkän aikaa. Tämä mahdollisesti syvensi perheiden vaikeuksia, sillä apua pystyttiin ottamaan vastaan vasta siinä vaiheessa, kun muita vaihtoehtoja ei enää nähty. Jotta riittävän varhainen tuki pystyttäisiin turvaamaan myös niille perheille, joissa on vastahakoisuutta tuen vastaanottamiseen, pitäisi mahdolliset avun vastaanottamisen esteet saada näkyväksi ajoissa. Jo peruspalveluissa tulisi varmistaa työntekijöiden valmiudet ja mahdollisuus kohdata ihmiset kiireettömästi ja aidosti.

Luottamuksen rakentuminen vanhempien ja lastensuojelun työntekijöiden välille oli pitkä prosessi, joka vaati paljon työtä sekä vanhemmilta että työntekijöiltä. Vanhemmilta tarvittiin rohkeutta luottaa työntekijöihin ja palvelujärjestelmään, ja työntekijöiltä odotettiin lupausten pitämistä sekä sanojen viemistä teoiksi asti. Vanhemmat olivat saaneet apua omien tunteiden ja menneisyyden käsittelyyn aikuisuudessa joko osana lastensuojelun työskentelyä tai kunnallisista mielenterveys- ja päihdepalveluista. Lastensuojelun työskentelyssä tärkeitä hetkiä luottamuksen syntymiselle olivat ne kohtaamiset, joissa vanhemmat tulivat näkyviksi ensisijaisesti vanhempina, eivätkä lastensuojelun asiakkaina. Pelko, että oma menneisyys nähtäisiin viranomaisten silmissä leimana ja miinusmerkkinä, väistyi hiljalleen.

Vanhempien osallisuus tuli tutkimuksen aikana näkyväksi ennen kaikkea riivien väleissä: sanoissa, teoissa ja pidetyissä lupauksissa. Kuten luvussa 2.4 todettiin, osallisuuden kokemusta ei voida synnyttää ihmisen ulkopuolella. Osallisuutta voidaan yrittää määritellä teoreettisesti, mutta todeksi se muuttuu vasta ihmisten kokemana. Vaikka vuorovaikutussuhde ja luottamus rakentuvat ensi sijassa työntekijöiden ja vanhempien välillä, tulosten perusteella voidaan myös päätellä, että pohja tälle suhteelle valetaan rakenteissa: yhteiskunnan, organisaatioiden ja julkisen keskustelun piirissä.

Lastensuojelun ja sosiaalihuollon lainsäädäntö on muuttunut haastateltujen lapsuuden ja tämän päivän välillä. Nykylainsäädännön valossa menneisyyden tapahtumat saivat terävän kontrastin tämän hetken rinnalla. Tämä voidaan nähdä osoituksena siitä, että lakimuutokset ovat olleet tarpeen ja monelta osin myös toimivia. Tänä päivänä työskentely on yksilöllisempää, sillä vuoden 1983 lakitekstissä toimijana ja lain toteuttajana oli pääsääntöisesti sosiaalilautakunta, kun vuoden 2007 laissa se on useimmiten lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (Kääriäinen 2016, 191). Tämän voidaan ajatella osaltaan vaikuttavan myös vuorovaikutussuhteeseen asiakkaan ja työntekijän välillä.

Luvussa kaksi esiteltiin lakeja, joiden nojalla turvataan lapsen turvallista ja hyvää kasvua ja kehitystä sekä tasapuolisia mahdollisuuksia toimia ja toteuttaa itseään. Ensisijainen vastuu edellä mainittujen turvaamisesta on aina lapsen vanhemmilla, mutta lainsäädäntö velvoittaa myös yhteiskuntaa tukemaan vanhempia arvokkaassa tehtävässään, ja viime sijassa huolehtimaan lapsen huollosta, jos vanhemmat eivät kykene siihen tuettuina. Lainsäädännön ja tutkimusta varten haastateltujen vanhempien toiveiden pohjalta nousi esiin ajatus kaikkien lapsiperheiden palveluiden yhdistämisestä henkisesti yhden sateenvarjon alle. Olisiko lastensuojelun huonoa kaikua ja siihen liittyvää stigmaa mahdollista häivyttää portaitaisilla mutta saumattomilla lapsiperheiden palveluilla, jotka toimisivat yleisestä erityiseen, kaikille avoimista aina vahvan tuen palveluihin asti?

Hallituksen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) tarkoitus on uudistaa lasten ja perheiden palveluja vuosina 2016–2018 siten, että ne vastaisivat nykyistä paremmin lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Uudistusten ensisijaiseksi tavoitteeksi on nostettu lapsen etu ja oikeudet sekä vanhemmuuden tuki, jolla tavoitellaan eriarvoisuuden vähenemistä (STM 2017.) Osana LAPE -muutosohjelman suunnittelua on toteutettu mallinnus, jossa hahmotellaan sellaista lastensuojelun toimintamallia, joka pyrkisi kehittämään lastensuojelua kohti vuorovaikutteisempaa ja kohtavampaa lastensuojelutyötä. Mallinnusraportissa mallin toimivuuden keskeisiä periaatteita ovat muun muassa systemisen toimintakulttuurin omaksuminen, perheterapeuttinen ymmärrys, lapsilähtöisyys sekä asiakkaiden osallisuus ja kohtaaminen. Mallissa työntekijöiden kyky ja taito luoda ja ylläpitää luottamuksellista yhteistyösuhdetta asiakasperheisiin nostetaan tärkeimmäksi. (Lahtinen, Männistö & Raivio 2017, 4.) Tällainen

toimintakulttuuri voisi luoda laajemminkin mahdollisuuksia kohdata ihmisiä lapsiperheiden sosiaali- ja terveyspalveluissa aidon välittämisen kautta. Toimintakulttuuri tukisi myös organisaatioiden toimintaa yli sektorirajojen niin monialaisesti kuin monitasoisestikin.

Haastatellut toivoivat, että mielikuvaa lastensuojelusta saataisiin muovattua monisävyisemmäksi. He toivoivat, että ihmiset näkisivät, kuinka moninaisia elämäntilanteita lastensuojelun asiakasperheiden taustalla on, ja että ennakkoluulot lastensuojelua kohtaan vähenisivät. Lapsiperheiden peruspalvelut kuten neuvola, päivähoito ja koulut nousivat esiin mahdollisina tiedon jakajina ja välittäjinä. Vanhemmat itse olivat toimineet myös kokemusasiantuntijoina tilanteissa, joissa tuttu ihminen oli kaivannut tietoa. Haastatellut esittivät myös voimakasta kritiikkiä lastensuojelu-sanaa kohtaan, sillä he kokivat sen luovan mielikuvaa siitä, että lapsia suojellaan vanhemmiltaan. Monipuolinen ja havainnollistava tieto lastensuojelun toiminnasta ja toiminnan tarkoituksista nähtiin keinona häivyttää yksityisen ja julkisen rajaa.

Tulokset osoittivat, että vanhempien ajatukset ja toiveet lastensuojelun ja muidenkin palvelujärjestelmien toiminnasta olivat hyvin samansuuntaisia, joita peräänkuulutetaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, Helsingin yliopiston ja Heikki Waris -instituutin julkaisussa Puheista tekoihin! Ylisukupolviesten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa (Nousiainen, Petrelius & Yliruka 2016). Julkaisussa on koottu yhteen erilaisia näkökulmia huono-osaisuuden siirtymiin sukupolvelta toiselle ja niiden kanssa työskentelyyn sosiaali- ja terveyspalveluissa. Koottuun tietoon ja kokemukseen perustuen julkaisussa päädytään peräänkuultamaan sellaista palvelujärjestelmää, joka mahdollistaa kokonaisvaltaisen ja oikea-aikaisen työskentelyn. Julkaisu nostaa esiin tarpeen tehdä sosiaalipoliittisia ratkaisuja, jotka lieventäisivät rakenteisiin piiloutuvia kohtuuttomuuksia ja epäoikeudenmukaisuutta. Osana sosiaalipoliittikkaa olisi mahdollistettava humaani, huolenpidon etiikkaan nojaava palvelujärjestelmä, joka mahdollistaa yksilöitä ja perheitä kohtaavan ja kuuntelevan työskentelyn sekä asiakkaan aidon osallisuuden. Muutostyön perusta on ammattilaisen ja asiakkaan väliseen luottamukseen perustuva työskentelysuhde. (Nousiainen, Petrelius & Yliruka 2016, 3.)

Aidon kohtaamisen, välittämisen ja luottamukselle perustuvan vuorovaiikutussuhteen ansiosta haastateltujen vanhempien oli ollut mahdollista ottaa puheeksi menneisyyden kokemukset, vaikka asia koettiin aluksi haa-voittavana ja leimaavana. Työntekijöiden pysyvyydellä ja työskentelyn jatkuvuudella oli ratkaisevan suuri merkitys asiakkaan ja työntekijän välisen suhteen muodostumisessa. Haastateltujen vanhempien kertomuksia sävyttivät korjaavat kokemukset, jotka olivat mahdollisia pitkäjänteisen työskentelyn ja pysyvien, luotettavien työntekijöiden avulla. Työhönsä ja asiakaskaisiin omistautuneet työntekijät eivät kuitenkaan yksin pysty turvaamaan

asiakkaiden tarvitsemaa turvallista vuorovaikutussuhdetta kaikille. Työntekijät ja asiakkaat tarvitsevat myös yhteiskunnan ja rakenteiden vankkumattoman tuen. Kuinka tulevaisuudessa taataan, että työntekijöiden pysyvyyttä ja työssä jaksamista tuetaan niin, että laadukas työ on sääntö eikä poikkeus, ja hyöty lopulta valuu sinne missä sitä eniten tarvitaan: asiakasperheiden hyväksi?

7 POHDINTA

Tämä opinnäytetyö sai alkunsa keskustelusta, jonka kävin syksyllä 2016 työn tilaajan edustajan kanssa. Hän kertoi, että ylisukupolviset asiakkuudet nousevat yhä useammin esiin lastensuojelun työskentelyssä. Pohdimme yhdessä muun muassa sitä, mitä vanhemmat itse ajattelevat oman asiakkuuden merkityksestä: onko sillä merkitystä ja jos on, niin minkälaista? Työntekijänäkökulmasta tätä pystyisi oikeastaan vain arvailemaan, joten toiveena oli että ääneen pääsisivät vanhemmat. Totesin aiheen äärettömän mielenkiintoiseksi, mutta ajattelin, että aiheen monisäikeisyys ja sensitiivisyys vaativat vakaata kättä.

Kun aloin etsiä aiempia tutkimuksia ja muuta tausta-aineistoa työni tueksi yllätyin siitä, kuinka vähän ylisukupolvista lastensuojelua oli lopulta tutkittu. Suoranaisesti ylisukupolvista lastensuojelua tarkastelevia tutkimuksia oli vain kourallinen ja useat niistä tarkastelivat aihetta sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta tai tutkimusten valossa. Tässä kohtaa kyseenalaistin ensimmäisen kerran omat rahkeeni tutkia ilmiötä opinnäytetyössä. Saisinko mistään aineistoa? Suostuisiko kukaan haastateltavaksi? Sain kuitenkin tukea sekä ohjaavalta opettajaltani että työn tilaajalta, ja uskalsin lähteä etsimään tietä löytääkseni vanhempia, jotka olisivat valmiita jakamaan osan tarinastaan kanssani.

Aineistolähtöinen keskustelu teorian ja haastatteluaineiston kesken osoitautui toimivaksi lähestymistavaksi aiheeseen. Teoreettiseen viitekehykseen hioutuivat olennaisimmat osat, joilla on luontevat paikkansa. Tietoperusta sai sävyjä vanhempien kertomuksista ja muovautui tutkimuksen edetessä, mutta esimerkiksi tutkimuskysymykset säilyivät samoina läpi prosessin. Ammatillisesti tämän opinnäytetyön tekeminen oli avartavaa, ja uskon tämän kokemuksen lisäävän ymmärrystäni kun teen käytännön asiakastyötä tulevaisuudessa.

Tutkimuksen tulokset olivat saman suuntaisia, kuin mitä aiemmissä tutkimuksissa oli saavutettu. Toivon tämän puheenvuoron täydentävän keskustelua ylisukupolvisesta lastensuojelusta positiivisuuden, pienten ja isojen onnistumisten sekä tulevaisuuden visioiden osalta. Vanhemmilla oli selkeitä näkemyksiä siitä, millaisena he toivoisivat lastensuojelun näyttäyty-

vän tulevaisuudessa. Haastateltujen vanhempien kokemukset lastensuojelusta oman lapsen kanssa olivat hyviä, ja tämä mahdollisti korjaavat kokemukset ja hyvän suhteen muodostumisen lapsen työntekijöihin, vaikka omat lapsuudenkokemukset olivat olleet huonoja. Juuri haastateltujen vanhempien kokemukset muodostivatkin opinnäytetyön ja sen tulokset sellaiseksi kuin ne ovat. Tämän tutkimuksen valossa voidaan tarkastella sitä, mitä onnistuneeseen kokemukseen tarvittiin, ja millä keinoin kannattelevaa, eteenpäin vievää, luottamuksen ja osallisuuden varaan nousevaa siltaa asiakkaiden ja viranomaisten välillä voitaisiin rakentaa ja vahvistaa. Tutkimustulokset herättivät mielessäni myös pohdintaa siitä, millaiseksi tutkimus olisi muotoutunut, jos haastateltaviksi olisikin tullut vanhempia, joilla korjaavia kokemuksia ei ole.

Opinnäytetyöprosessin aikana nousi esille joitakin ylisukupolviseen lastensuojeluun liittyviä jatkotutkimusaiheita. Mielestäni olisi tärkeää, että avun vastaanottamisen esteitä pystyttäisiin tunnistamaan aloitteellisesti jo peruspalveluissa, jotta perheet eivät jäisi haavoittuvaan asemaan yrittäessään pärjätä vaikeuksien keskellä yksin. Myös lastensuojelun julkisia kasvoja olisi varmasti antoisaa tutkia: millaisena lastensuojelu näyttäytyy esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, ja millainen on lastensuojelun oma ääni keskusteluissa? Millä tavoin lastensuojelun työskentelyä voitaisiin tehdä läpinäkyvämmäksi ja julkiseen keskusteluun saada lisää sävyjä niin että lastensuojeluun liittyvä stigma voisi haalistua?

Lopuksi haluan vielä kiittää rohkeita vanhempia, jotka jakoivat osan tarinastaan kanssani ja avasivat minulle näköaloja, joihin ei kaikilla ole pääsyä. Olisi väärin sanoa, että ymmärsin heidän kokemuksensa täydellisesti, sillä kokeminen on yhtä ainutlaatuista kuin ihminen itse. Toivon kuitenkin, että onnistuin tällä lyhyellä matkalla tavoittamaan heidän kertomuksistaan sen, mitä he halusivat kertoa. Kun pysähtyy ja kuuntelee, voi kulkea kapaleen matkaa toisen mukana ja katsoa asioita uusin silmin. Toivon, että työstä tuli tarinansa kertoneiden vanhempien näköinen ja kuuloinen: enakkoluuloton ja eteenpäin katsova.

LÄHTEET

Ala-Honkola, M. (2015). *SOS-Lapsikylän sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta ja kierteen katkaisusta*. Sosiaalityön käytäntötutkimus. Sosiaalityö. Helsingin yliopisto. Haettu 9.11.2016 osoitteesta https://www.sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/Ylisukupolvisuus-lastensuojelussa-Ala-Honkola_Maija.pdf

Ala-Honkola, M. (2016). *Narratiivinen tapaustutkimus ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta. Äitien kertomuksia*. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Helsingin yliopisto. Haettu 9.11.2016 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/168511>

Araneva, M. (2016). *Lapsen suojeleminen ja päätöksenteko*. Käsi- ja kirjuri lapsen asioista päättävälle. Helsinki: Talentum Pro.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2008). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 8. painos. Tampere: Vastapaino.

Heinonen, H. (2016). Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 243–260.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2013). *Tutki ja kirjoita*. 15. – 17. painos. Helsinki: Tammi.

Hyvärinen, M. *Kertomuksen tutkimus*. Haettu 8.9.2017 osoitteesta <http://www.uta.fi/yky/yhteystiedot/henkilokunta/mattikhyvarinen/index/Kerronnallinen%20tutkimus.pdf>

Hänninen, K. & Poikela, R. (2016). Toimintalähtöinen, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 148–164.

Korhonen, E-M. (2013). *Sosiaalisten ongelmien ylisukupolvinen siirtyminen*. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden näkökulma. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Tampereen yliopisto. Haettu 9.11.2016 osoitteesta <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-23375>

Kääriäinen, A. (2016). Sosiaalityön dokumentointi: suhde tietoon ja toimintaan. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 189–197.

Lahtinen, P., Männistö, L. & Raivio, M. (2017). Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia. Keskeisiä periaatteita ja reunaeh-toja. Työpaperi 7/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu 9.11.2017 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-827-2>

Laitinen, M. & Uusitalo, T. (2008). Narratiivinen lähestymistapa traumaat-tisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K. E. (toim.) *Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä*. Rova-niemi: Lapin yliopistokustannus, 106–151.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361. Haettu 14.12.2016 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1983/19830361>

Lastensuojelulaki 2007/417. Haettu 14.12.2016 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun käsikirja (2016). Mitä on lastensuojelu? Terveyden ja hy-vinvoinnin laitos. Haettu 14.12.2016 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Länsimies-Antikainen, H. (2008). Ihmisten tutkimiseen liittyviä eettisiä ky-symyksiä: pohdintaa tietoon perustuvasta suostumuksesta. Teoksessa A. Pietilä & H. Länsimies-Antikainen (toim.) *Etiikkaa monitieteisesti. Pohdin-taa ja kysymyksiä*. Kuopion yliopiston julkaisuja F. Yliopistotiedot 45, 91–108.

Niemi, P. (2013). Hyvä, paha valta. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 31–54.

Nousiainen, K. (2016). Ylisukupolvisten ilmiöiden näkyväksi tekeminen, ymmärtäminen ja purkaminen narratiivisella työskentelyllä sosiaalityössä. Teoksessa K. Nousiainen, P. Petrelius & L. Yliruka (toim.) *Puheista tekoi-hin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa*. Työpaperi 20/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin lai-tos, 141–150. Haettu 9.11.2016 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-677-3>

Nousiainen, K., Petrelius, P. & Yliruka, L. (2016). Johdanto teemaan: Yli-sukupolvisesta näköalattomuudesta muutokseen – Näköalaistavan sosi-aalityön tunnustelua. Teoksessa K. Nousiainen, P. Petrelius & L. Yliruka (toim.) *Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen las-tensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa*. Työpaperi 20/2016. Tervey-den ja hyvinvoinnin laitos, 141–150. Haettu 9.11.2016 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-677-3>

Pirttilä, T. (2008). Tutkimuseettiset toimikunnat – toimintaa ohjaavat normit ja tutkimuseettinen pohdinta. Teoksessa A. Pietilä & H. Länsimies-Antikainen (toim.) *Etiikkaa monitieteisesti. Pohdintaa ja kysymyksiä*. Kuopion yliopiston julkaisuja F. Yliopistotiedot 45, 65–90.

Satka, M. & Nousiainen, K. (2016). Havaintoja sukupolvien välisen huono-osaisuuden katkaisemisesta. Katsaus opiskelijoiden käytäntötutkimusten tuloksiin. Teoksessa K. Nousiainen, P. Petrelius & L. Yliruka (toim.) *Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa*. Työpaperi 20/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 141–150. Haettu 9.11.2016 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-677-3>

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Haettu 14.12.2016 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

STM (2017). Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). Sosiaali- ja terveysministeriö. Haettu 26.11.2017 osoitteesta <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vanhanen, J., Jaakkola, O., Selänniemi, M. & Sauramaa, E. (2016). Miten ylisukupolvista huono-osaisuutta voi jäsentää osana sosiaalityön tiimin työskentelyä? Teoksessa K. Nousiainen, P. Petrelius & L. Yliruka (toim.) *Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa*. Työpaperi 20/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 61–70. Haettu 9.11.2016 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-677-3>

Vuorenmaa, M. (2016). *Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät*. Väitöskirja. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1631. Haettu 30.11.2016 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0019-7>

Ytti, E. (2016). *Ylisukupolviset perhevaikeudet ja palvelukokemukset. Vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä*. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Helsingin yliopisto. Haettu 9.11.2016 osoitteesta <http://hdl.handle.net/10138/163844>

SAATEKIRJE VANHEMMILLE

Hyvä vanhempi!

Olen sosionomiopiskelija Hämeen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötäni liittyen tilanteisiin, joissa lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen vanhemmalla on myös ollut lastensuojelun asiakkuus omassa lapsuudessaan tai nuoruudessaan. Opinnäytetyöni tarkoituksena on kuulla nimenomaan vanhempien ajatuksia siitä, millaisena he kokevat oman lastensuojeluasiakkuuden vaikutukset viranomaisyhteistyölle nyt kun oma lapsi on asiakkaana. Miten omat kokemukset ovat vaikuttaneet esimerkiksi luottamuksen syntymiseen viranomaisia kohtaan, ja miten vanhemmat kokevat tulleensa kuulluksi lapsen asioissa? Toivoisin kuulevani sinun tarinasi. Tutkimukseni tavoitteena on löytää vanhempien avulla sellaisia asioita, joiden kautta perheiden osallisuutta lastensuojelussa voitaisiin tulevaisuudessa edistää ja luottamusta perheiden ja lastensuojelun välillä lisätä.

Olisi hienoa, jos tulisit haastateltavakseni. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista, ja osallistumisen saa perua tai keskeyttää missä tahansa vaiheessa ilmoittamalla siitä minulle. Minulla ei ole pääsyä perheesi asiakasasiakirjoihin, eikä minulla ole perheestänne mitään ennakkotietoja. En siis saa käyttööni sellaista tietoa, mitä et itse halua minulle haastattelussa kertoa. Olen vaitiolovelvollinen haastatteluissa kertomistasi asioista.

Haastattelut tapahtuvat tammi-helmikuussa 2017. Tulen mielelläni tekemään haastattelun kotiin, mutta halutessasi voimme tavata muuallakin. Äänitän haastattelut ja kirjoitan ne tallenteista tekstimuotoon, jolloin haastattelujen analysoiminen on mahdollista. Kun opinnäytetyöni on valmis ja hyväksytty, tuhoan haastatteluaineiston. Valmiissa työssä mahdollisesti käyttämäni suorat lainaukset ja muun aineiston muokkaan sellaiseksi, ettei haastateltua pysty tunnistamaan niistä. Myöskään kuntaa ei nimetä valmiissa työssä tarkemmin kuin etelä-suomalainen kunta. Jos haluat, saat valmiin ja hyväksytyyn työn luettavaksesi sähköisessä muodossa.

Jos haastattelutilanteessa nousee esiin asioita, joita koet tarpeelliseksi käsitellä lisää, voit olla yhteydessä perheesi sosiaalityöntekijään.

Pyydän sinua ilmoittamaan perheesi sosiaalityöntekijälle jos päätät osallistua tutkimukseeni. Sosiaalityöntekijä välittää sen jälkeen yhteystietosi minulle ja voimme sopia haastatteluajan sinulle sopivaan ajankohtaan tammi-helmikuussa. Jos haluat kysyä tai tarkentaa jotakin opinnäytetyöhöni liittyvää asiaa ennen kuin päätät osallistumisestasi, ota rohkeasti yhteyttä minuun sähköpostilla aino.helanen@student.hamk.fi. Toivottavasti tapaamme haastattelun merkeissä!

Ystävällisin terveisin
Aino Helanen

SUOSTUMUSLOMAKE

Osallistun Hämeen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija Aino Helasen opinnäytetyöhön. Ymmärrän, että osallistuminen on vapaaehtoista ja olen tietoinen siitä, että voin perua osallistumiseni tutkimuksen aikana ilmoittamalla siitä opiskelijalle. Opiskelija haastattelee minua ja nauhoittaa haastattelun.

Annan opiskelijalle luvan käyttää haastattelutallennetta opinnäytetyönsä aineistona. Minulle on luvattu, että haastattelutallenne hävitetään, kun opinnäytetyö on valmistunut ja hyväksytty Hämeen ammattikorkeakoululla.

Paikka ja aika

Allekirjoitus

Nimenselvennys

HAASTATTELURUNKO

Lastensuojelu on liittynyt lapsuuteesi/nuoruuteesi. Haluaisitko kertoa jotakin siitä?

- Minkä ikäisenä olit lastensuojelun asiakkaana?
- Millaisia tukitoimia/toimenpiteitä asiakkuuteen liittyi?
- Muistatko, millaisia tunteita ja kokemuksia omaan lastensuojeluasiakkuuteesi liittyi kun olit lapsi? Entä mitä ajatuksia se herättää nyt?
- Muistatko, miten koit tulleeesi kuulluksi oman asiakkuutesi aikana?
- Millaisissa merkeissä asiakkuutesi aikoinaan päättyi ja millaisia ajatuksia tai tuntemuksia siitä sinulle jäi?
- Oletko aikuisena käsitellyt menneisyyttäsi jonkun kanssa, kenen (esim. omat vanhemmat, vertaistuki, kaverit, perhe, lapsen työntekijä)?

Kertoisitko lapsesi asiakkuudesta lastensuojelussa? Miten ja minkä ikäisenä lapsesi asiakkuus alkoi? Mitä tukitoimia lapsesi asiakkuuteen liittyi?

- Minkälaisia tunteita ja ajatuksia lapsesi asiakkuus on sinussa herättänyt? Miten ja kenelle olet voinut/toivoisit voineesi ilmaista tunteitasi?
- Millaiseksi kuvailisit suhdettasi lapsesi lastensuojelun työntekijöihin?
  - Miten kuvailisit käytännön yhteistyön sujumista? (Esim. ajat, tapaamiset, palvelujen saaminen, asiakirjat)
  - Miten ajattelet omien kokemustesi vaikuttavan yhteistyöhön lastensuojelun kanssa? Oliko sinulla esimerkiksi jotain toiveita tai ennakkoluuloja lastensuojelua kohtaan?
  - Miten kuvailisit vuorovaikutusta sinun ja lapsesi työntekijöiden välillä?
  - Millaiseksi koet roolisi esim. lapsen palavereissa? Miten koet tulevasi kuuluksi lapsen asioissa?
- Miten ja kenen aloitteesta oma lapsuuden aikainen asiakkuutesi tuli puheeksi lapsen asiakkuuden aikana?
  - Millä tavoin omaa menneisyyttäsi on käsitelty/miten toivoisit että sitä olisi käsitelty lastensuojelun taholla?
  - Mitä esteitä oman menneisyyden puheeksi ottamiselle mahdollisesti on?
- Osallisuudesta puhutaan paljon sosiaalityössä ja se voi tarkoittaa erilaisia asioita eri ihmisille. Mitä se juuri sinulle tarkoittaa ja kuinka se ilmenee tai ei ilmene yhteistyössä lastensuojelun kanssa?

Mikä lastensuojelun työskentelyssä on erilaista/samaa lapsesi kohdalla kuin se oli sinun kohdallasi?

Keneltä ja millaista tietoa olet saanut lastensuojelusta ja siitä mikä mahdollisesti on muuttunut esim. lainsäädännössä tai lastensuojelun käytännöissä?

Jos sinulla olisi 3 toivetta lastensuojelulle menneisyydessä ja nykyisyydessä, mitkä ne olisivat?